

Slutrapport

Återrapportering av ekonomiskt stöd till lokalt brottsförebyggande projekt

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå). Arbetet dokumenteras och efter insatsen lämnas en slutrapport till Brå.

Erfarenheterna från de olika projekten är många gånger intressanta för andra som arbetar med brottsförebyggande arbete och därför publicerar Brå ett urval av rapporterna på myndighetens webbplats.

För sakuppgifter och slutsatser står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på www.bra.se/ekostod

Utvärdering av Räddningstjänsten i samarbete med kidsen

Johan Nordgren

Institutionen för socialt arbete

Malmö universitet

johan.nordgren@mau.se

Per-Olof Hallin

Institutionen för urbana studier

Malmö universitet

per-olof.hallin@mau.se

Förord

Denna utvärdering av Räddningstjänsten i samarbete med kidsen har kunnat genomföras genom finansiering från Brottsförebyggande rådet samt med hjälp av tillskjutna medel från Räddningstjänsten Syd. Ett stort tack till Räddningstjänsten Syd för uppdraget att utvärdera verksamheten.

Vi vill särskilt tacka de anställda vid Räddningstjänsten Syd som har bidragit med värdefulla kunskaper genom intervjuer, seminarier och kommentarer på rapportutkast. Tack till kontaktpersonerna på skolorna som ställde upp på intervjuer. Vi vill rikta ett särskilt tack till de ungdomar som deltog i den utvärderade programomgången samt önska all lycka till i framtiden.

Johan Nordgren och Per-Olof Hallin

Innehåll

Förord.....	2
Sammanfattning.....	5
1. Bakgrund.....	6
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
1.2 Centrala begrepp.....	8
2 Tidigare forskning, utvärderingar och medierapportering.....	9
2.1 Förebyggande arbete.....	9
2.2 Utvärderingar.....	10
2.3 Medierapportering.....	11
3 Räddningstjänsten i samarbete med kidsen.....	12
3.1 Programmet.....	12
3.2 Utvärderad programomgång.....	14
4 Utvärderingens metoder.....	18
4.1 Kvalitativ processutvärdering.....	18
4.2 Intervjuer.....	19
4.3 Etnografiska möten.....	20
4.4 Skriftligt material.....	20
4.5 Etiska överväganden.....	21
4.6 Arbetsgång.....	21
5 Analys och resultat.....	22
5.1 Disposition.....	22
5.2 Hur upplevs och uppfylls de mål som finns för verksamheten?.....	22
5.2.1 Diskussion och rekommendationer.....	23
5.3 Hur väljs ungdomar ut och nås de som skall utgöra målgrupp?.....	24
5.3.1 Diskussion och rekommendationer.....	27
5.4 Har mentorerna de kunskaper och verktyg som behövs? Hur fungerar olika arbetssätt? Hur upplever mentorerna och skolornas kontaktpersoner att RISK fungerar?.....	29
5.4.1 Diskussion och rekommendationer.....	30
5.5 Hur fungerar samverkan mellan skolpersonal och mentorer?.....	33
5.5.1 Diskussion och rekommendationer.....	34

5.6 Hur påverkar RISK elevernas närvaro i skolan?.....	35
5.6.1 Diskussion och rekommendationer.....	36
5.7 Hur upplever ungdomarna verksamheten? Vilka relationer skapas mellan ungdomarna och mentorererna?.....	37
5.7.1 Diskussion och rekommendationer.....	38
5.8 Varför slutar ungdomar på RISK?	39
5.8.1 Diskussion och rekommendationer.....	41
5.9 Vilken roll skall Fryshuset spela och hur fungerar deras verksamhet?	41
5.9.1 Diskussion och rekommendationer.....	43
5.10 Hur fungerar verksamheten utifrån ett genusperspektiv?	44
5.10.1 Diskussion och rekommendationer.....	46
6 Framtida fokusområden, arbetssätt och slutsatser	46
6.1 Framtida fokusområden och arbetssätt.....	47
6.1.1 Brandmännens arbetsmiljö	48
6.1.2 Ungdomarnas utveckling.....	49
6.1.3 Områdesbaserad inriktning.....	50
6.2 Slutsatser	51
6.2.1 Sammanfattning av huvudsakliga rekommendationer	53
Referenser	55

Sammanfattning

Ett fåtal räddningstjänstförbund i Sverige arbetar med preventiva insatser och program riktade till ungdomar som är i olika typer av svårigheter. Räddningstjänsten Syd bedriver sedan 2010 ett sådant program med namnet Räddningstjänsten i samarbete med kidsen, RISK.

Denna utvärderingsrapport presenterar resultaten av en processutvärdering av denna verksamhet med syftet att utvärdera programmets målsättningar och arbetssätt, ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som finns hos de inblandade aktörerna samt att synliggöra det sociala arbete som Räddningstjänsten Syd utför.

Utvärderingen genomfördes med kvalitativa metoder i form av intervjuer, deltagande observation samt analys av dokument. Utvärderingen har framförallt studerat programmets målsättningar och arbetssätt och uttalar sig inte om vilka kvantitativa effekter RISK har för de ungdomar som deltar.

Slutsatserna av utvärderingen är att RISK välfungerande exempel på hur räddningstjänster kan arbeta med socialt förebyggande program. RISK är ett ambitiöst program med tanke på de personella resurser som läggs på programmet samt dess omfattning i tid över ett helt år.

De övergripande utmaningarna som programmet behöver arbeta med handlar om målsättningarna för RISK, att tydliggöra målgruppen, samverkan med skolorna samt uppföljning av deltagande ungdomar, både de som har genomgått hela programmet och de som väljer att hoppa av. I rapporten presenteras ett antal rekommendationer kring hur arbetet med RISK kan utvecklas i framtiden.

Några av programmets framgångsfaktorer består i mentorernas socialpedagogiska kompetenser, engagemang och höga motivationsgrad, vilka bidrar till att skapa sociala band och förtroende mellan ungdomarna och räddningstjänstpersonal. Samverkan med externa aktörer i samband med programmets aktiviteter bidrar till ett innehållsrikt program som förmedlar viktiga kunskaper till ungdomarna. RISK utgör också ett organisatoriskt lärande för Räddningstjänsten Syd, som får en nära och tydlig inblick i hur ungdomarnas livssituationer ser ut.

1. Bakgrund

Räddningstjänsten Syd bedriver sedan 2010 programmet Räddningstjänsten i samverkan med kidsen, RISK. Ett antal ungdomar i årskurs sju till nio får varje år genom anpassad skolgång möjlighet att delta i RISK. Målgruppen för RISK är ungdomar som är i olika slags svårigheter, till exempel hög frånvaro i skolan eller beteendeproblem. Fokus ligger på att genom olika aktiviteter få till relationsskapande möten mellan räddningstjänsten och ungdomarna, för att på så sätt skapa förtroende för myndigheten, dess uppdrag och personal. Utöver detta finns ett tydligt mål att ungdomarnas medverkan i programmet ska stärka deras motivation inför skolarbetet samt öka deras närvaro i skolan.

Satsningen startade som pilotprojekt vid station Jägersro i Malmö i relation till eskalerande problem åren 2008-2009 med anlagda bränder, social oro, samt hot och våld riktat mot polis och räddningstjänstens personal, företrädesvis i Rosengård. Liknande händelser hade dock förekommit på Herrgården och i Rosengård tidigare, till exempel vid moskébranden som inträffade i april 2003 (Hallin m.fl. 2010). Från räddningstjänsternas perspektiv innebar utvecklingen kring åren 2008-2009 ett upplevt skifte i synen på räddningstjänsten i så kallade socialt utsatta områden. Detta har gällt storstadsregioner generellt och är även något som personal vid räddningstjänsten i Göteborg har noterat, det vill säga att räddningstjänsten fram till utvecklingen av ökande sociala oroligheter runt 2009 var "fredad och omtyckt" (Silva 2014). I en rapport från Kairos Future om framtidens räddningstjänst diskuteras att räddningstjänsten inte längre är självklara allmänhetens hjältar, utan en yrkesgrupp som alltmer får motta krav och kritik (Kairos Future 2016). Detta är en av flera faktorer som har påverkat ett perspektivskifte där förebyggande arbete och sociala band till medborgarna har betonats i allt högre utsträckning inom räddningstjänstförbunden.

Genom ett stipendium från dåvarande Statens räddningsverk och finansiering från Räddningstjänsten Syd kunde personal åka på en studieresa till England för att studera hur räddningstjänster där arbetade med ungdomar. Framförallt ungdomsarbetet vid räddningstjänsten i Merseyside i Liverpool inspirerade till att skapa ett liknande program i Malmö, som dock justerades utifrån den lokala svenska kontexten. Projektet inleddes 2010 med sin bas på Räddningstjänsten Syds station i Rosengård och de deltagande ungdomarna valdes ut framförallt från grundskolor i området. Programmet har efterhand utvecklats och förändrats på olika sätt men RISK är sedan 2013 en fortlöpande verksamhet inom

ramen för Räddningstjänsten Syds socialt förebyggande arbete. Programmet utgår från samverkan mellan stadsområden inom Malmö stad, skolan samt räddningstjänsten inom ramen för SSP (skola, socialtjänst och polis). SSP är en del av Malmö stads brotts- och drogförebyggande insatser som har bedrivits sedan 2006 och som består av samarbete mellan skola, socialtjänst, polis, fritidsgårdar och räddningstjänst (Malmö stad 2018).

Då RISK har bedrivits sedan 2010 utan någon mer omfattande utvärdering fanns det ett behov av att med vetenskapliga metoder utvärdera projektets förutsättningar, följa projektets arbetsprocesser och föreslå utvecklingsmöjligheter. Räddningstjänsten Syd ansökte därför och beviljades 2016 medel från Brottsförebyggande rådet för att genomföra en utvärdering av RISK. RSYD vidareförmedlade därefter utvärderingsuppdraget till Per-Olof Hallin och Johan Nordgren vid Institutionen för Urbana studier, Malmö universitet.

De kunskaper, rekommendationer och slutsatser som presenteras i denna utvärderingsrapport ska kunna användas för att utveckla verksamheten kring RISK och belysa villkor och möjligheter för räddningstjänster att arbeta med denna typ av förebyggande socialt arbete. Denna rapport ska också kunna användas av RSYD för att skapa en utvecklad konceptbeskrivning av RISK, som kan användas för att introducera liknande arbetssätt på andra platser i Sverige.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med processutvärderingen är att utvärdera programmets målsättningar och arbetssätt. Ytterligare syften är att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som finns hos de inblandade aktörerna inom ramen för RISK och att synliggöra det sociala arbete som Räddningstjänsten Syd utför.

Utvärderingen har inte haft ambitionen att studera kvantitativt identifierbara effekter eftersom ingen kontrollgrupp har funnits. Istället lyfts relevanta teman och processer fram, vilka kan vara användbara i det fortsatta utvecklingsarbetet med programmet.

Utvärderingen har vägletts av följande frågeställningar:

- Hur upplevs och uppfylls de mål som finns för verksamheten?
- Hur väljs ungdomar ut och nås de som skall utgöra målgrupp?
- Hur upplever mentorerna och skolornas kontaktpersoner att RISK fungerar? Har mentorerna de kunskaper och verktyg som behövs? Hur fungerar olika arbetssätt?

- Hur fungerar samverkan mellan skolpersonal och mentorer?
- Vilken roll skall Fryshuset spela och hur fungerar deras verksamhet?
- Hur upplever ungdomarna verksamheten? Vilka indikatorer på utveckling hos deltagande ungdomar går att se? Hur påverkas deras närvaro i skolan? Varför väljer ungdomar att hoppa av?
- Hur fungerar verksamheten utifrån ett genusperspektiv?
- Hur kan RISK utvecklas?

1.2 Centrala begrepp

Räddningstjänsten Syd har valt att namnge programmet Räddningstjänsten i samarbete med kidsen. I denna utvärderingsrapport benämns de som deltar i programmet framförallt ungdomarna, eller eleverna om kontexten relaterar till deras skolgång. För att mer generellt beskriva den målgrupp som RISK vänder sig till används begreppet ungdomar i svårigheter. Emellertid är det redan här värt att betona att det inte är samtliga ungdomar som deltar i RISK som befinner sig i en problematisk livssituation. I den programomgång som har utvärderas medverkade till exempel en ungdom vars främsta anledning till att delta var att han vill arbeta som brandman. Vi diskuterar mer ingående programmets målgrupp längre fram i rapporten.

Begreppsanvändningen är vald med inspiration från Emerson och Messingers klassiska artikel om hur personliga svårigheter ibland kan omvandlas till specifika typer av avvikande identiteter. Detta sker genom att omgivningen identifierar vissa typer av svårigheter och därefter reagerar på dessa. Perspektivet betonar att omvandlingen från svårigheter till problem är en process som sker i samspel med andra aktörer (Emerson & Messinger 1977). På så sätt vill vi undvika att beskriva programmets målgrupp med begrepp som kan vara stigmatiserande. Det finns också en skillnad mellan att säga att ungdomarna har svårigheter gentemot till exempel att de *har problem* eftersom den sistnämnda benämningen tenderar att placera anledningarna till problemen hos ungdomen själv när det i själva verket handlar om en komplex situation där ett flertal faktorer samverkar (Josefsson 2007: 33).

De anställda brandmän och instruktörer som arbetar med RISK benämns internt inom programmet mentorer. Detta begrepp används även i denna rapport för att benämna personalen. De anställda vid skolorna som ansvarar för samverkan kring elevernas medverkan i programmet benämns kontaktpersoner.

Ett centralt begrepp som används av mentorerna är *operativa aktiviteter*. Med detta menas de delar av programmets aktivitetsinnehåll som tydligt relaterar till räddningstjänstens verksamhet vid räddningsinsatser. Dessa sätts i relation till *externa aktiviteter*, vilka omfattar aktiviteter som leds av andra samhällsaktörer, exempelvis simning eller thaiboxning.

2 Tidigare forskning, utvärderingar och medierapportering

2.1 Förebyggande arbete

I engelskspråkiga länder har det blivit vanligt att benämna ungdomar som man menar riskerar att inte klara av grundskoleutbildning som "youth at risk" (te Riele 2006), medan man i Sverige tenderar att tala om "unga i riskzonen", en metafor som används i relation till kriminalitet av olika slag. Antalet projekt i Sverige som syftar till att hjälpa och stödja ungdomar som på olika sätt befinner sig i social utsatthet eller kriminalitet är mycket omfattande (se t.ex. Öhlund 2016; Andersson 2009; Blom & Morén 2007). Det lokala brottsförebyggande arbetet i Sverige är också generellt vidsträckt (Brå 2018). Preventivt eller förebyggande arbete kan definieras på olika sätt och arbetet kan ha olika övergripande inriktningar. Förebyggande arbete legitimeras ofta med argumenten att det har det moraliskt goda syftet att förhindra en negativ utveckling, att det är ekonomiskt och vetenskapligt rationellt att agera innan det är "för sent", samt att arbetet kan motiveras kontrafaktiskt, det vill säga med hänvisning till de problem som man tänker sig kommer att uppstå om man inte genomför preventivt arbete (Sahlin 1999). Dessutom är hotbilder om framtiden en viktig källa till legitimitet för prevention. I fallet med RISK är åtminstone till viss del den framtida hotbilden att hot och våld, till exempel stenkastning, ska återvända som en aspekt vid räddningsinsatser i socialt utsatta områden inom Malmö. Då är tanken att de relationer och sociala band som skapas genom RISK mellan ungdomarna och räddningstjänstens personal ska kunna förebygga en sådan hotbild. Att förebygga problem innan de uppstår innebär också att fokus ofta hamnar på barn och ungdomar. Ett vanligt förekommande arbetssätt gällande unga män är att engagera (oftast manliga) förebilder eller mentorer som ungdomarna kan se upp till (Johansson & Johansson 2012).

Socialt arbete eller socialpedagogik som bedrivs inom ramen för räddningstjänsters uppdrag är ett utforskat forskningsområde. De få projekt som har genomförts kan förstås inom ramen för ett utökat fokus på preventivt arbete inom räddningstjänstförbunden i Sverige, där man vill komma åt olika slags

sociala dimensioner som anses inverka på företeelser som anlagda bränder, hot och våld riktat mot räddningstjänstpersonal med mera. Ett annat exempel med mer reaktivt fokus är de insatser som sattes in för ett antal ungdomar som överlevde diskoteksbranden i Göteborg, där Stödcentrum Hisingen bedrev traumabearbetning (Hanbert, Lundberg & Rönmark 2011). I dessa insatser hade dock räddningstjänsten mer av en roll som byggde på engagemang från individuella brandmän som varit med vid räddningsinsatsen, och socialarbetare stod för det mer omfattande sociala arbetet. Det är framförallt på detta reaktiva eller krishanterande sätt som det sociala arbetet hittills har förts fram som viktigt inom ramen för räddningstjänsters arbete, både internationellt och i Sverige (Cacciatore et al. 2011; Björngren Cuadra 2017).

2.2 Utvärderingar

Det är relativt ovanligt med preventionsprojekt för unga eller unga vuxna genomförda av eller i samarbete med räddningstjänsten i Sverige. Ett exempel är att Fryshuset åren 2009-2011 bedrev projektet Fenix i Stockholm, Göteborg och Malmö. Projektet syftade till att förebygga och förhindra bränder genom föreläsningar för ungdomar (13-19 år), och genom att via räddningstjänsten utbilda vissa ungdomar till att bli "trygghetsskapare" som kunde verka för trygghet och säkerhet i lokala bostadsområden. Vilka egentliga effekter som detta projekt hade är dock oklart (Öhlander 2016: 45-45). Ett annat projekt var mentorsprojektet VÄXA i Södertälje kommun som lanserades för att förbättra självkänslan bland elever i årskurs 6 samt att öka kunskapen om och förståelsen för polis- och brandmäns roll i samhället. Eleverna fick mentorer från antingen Södertäljepolisen eller Södertörns brandförsvarsförbund. Reella effekter från detta projekt, utöver en allmän nöjdhet över att ha varit med i projektet bland mentorer och eleverna, är dock otydliga.

I Göteborg och på några andra platser i Sverige bedrivs projektet Människan bakom uniformen, förkortat till MBU, vilket har studerats i en masteruppsats i kriminologi (Silva 2014). MBU liknar på vissa sätt RISK, men involverar flera aktörer som polis, räddningstjänst, ambulans, väktarbolag och biljettkontrollanter. Liksom RISK startade MBU med bakgrund i kravaller och sociala oroligheter 2009, i detta fall i Kortedala i Göteborg. Med målet att förebygga den typen av händelser i framtiden utarbetades ett program som går ut på att ungdomar får lära känna och ta del av arbetsvardagen för människor som arbetar i uniformsyren. MBU:s målgrupp är ungdomar i åldern 15-20 år, vilket skiljer sig från RISK som enbart tar in ungdomar från högstadiet. Silva för fram att kärnan i MBU är

etableringen av personliga relationer mellan ungdomarna och uniformsbararna, samt att ungdomarna genom projektet fick förnyat förtroende för räddningstjänsten. Det finns också en tanke om att deltagarna i MBU ska bli ambassadörer för programmet (Silva 2014: 37-38).

Även om det finns ett skifte i synen på räddningstjänstens arbete i socioekonomiskt utsatta områden finns det en bärande tanke i de förebyggande projekten att brandmannayrket innehar en status som ungdomar ser upp till. Om brandmän involveras menar man att det kan innebära ökade möjligheter att förändra de ungas liv och attityder just med tanke på den status som yrket har i samhället (jfr. de Anda 2001).

Det har inte gjorts någon tidigare formell utvärdering av RISK, men ett examensarbete i socialt arbete har undersökt programmet. Uppsatsen fokuserade på organisatorisk samverkan mellan RSYD och skolan när RISK var ett pilotprojekt. Det innebär att senare års förändringar i programmet inte diskuteras. Uppsatsen ger en ögonblicksbild av arbetet med projektet i uppstarten och behandlar aspekter såsom interorganisatorisk kommunikation, hantering av sekretessbelagda uppgifter om ungdomarna och budgetmässiga aspekter. I uppsatsen påpekas viss bristande samverkan och delaktighet mellan skola och RISK (Albin & Åkesson 2010).

2.3 Medierapportering

En genomgång av mediedatabasen Retriever visar att bilden av RISK som förmedlats i dagstidningsreportage och i radio sedan starten har genomgående varit positiv, både lokalt och nationellt (Skånska Dagbladet 2010; Wickberg 2015; Olsson 2016a; Hammarlöf 2016; Olsson 2016b; Vangpreecha 2016; Sandberg 2016; Molander & Olsson 2016). I rapporteringen sätts RISK ofta i direkt samband med minskningen av antalet incidenter med hot eller våld riktade mot räddningstjänsten vid insatser i Rosengård. I medierapporteringen diskuteras också RISK som ett projekt vars positiva effekter innebär att arbetssättet bör implementeras på andra platser i landet:

I helgen utsattes en ambulans för skadegörelse i Tensta och en polisbil i Östberga sattes i brand. I Malmö har problemen av det här slaget minskat kraftigt efter att brandmän drog igång ett kontaktskapande arbete med ungdomar på glid (Sveriges Radio 2016).

På så sätt framstår RISK i medierapporteringen som ett gott och mycket framgångsrikt exempel på hur Räddningstjänsten kan arbeta med förebyggande socialt arbete. RISK framhålls specifikt som

anledningen till minskningen av hot och våld, fastän även andra förebyggande projekt har bedrivits inom Räddningstjänsten Syd sedan 2010. Det är svårt att uttala sig om RISK har några reella effekter på frekvensen av hot och våld mot räddningstjänstpersonal. Räddningstjänsten Syd framhåller att en framgångsfaktor är att RISK är en av flera förebyggande åtgärder. I några debattartiklar i dagspressen positioneras också denna typ av riktade förebyggande sociala insatser som en effektiv lösning på hot och våld mot blåljuspersonal mer allmänt (Swedin 2016; Rebas 2016).

3 Räddningstjänsten i samarbete med kidsen

3.1 Programmet

RISK som program kan beskrivas på olika sätt beroende på vilket perspektiv man anlägger och utifrån vilka av programmets olika målbilder som sätts i fokus. Räddningstjänsten Syd framhåller i programmets presentation på sin webbplats framförallt den relationsskapande ambitionen mellan räddningstjänst och ungdomar samt en utbildande ambition där ungdomarna får kunskaper om till exempel agerande vid olyckor, om god hälsa och värdegrunder och samhällliga normer (Räddningstjänsten Syd 2018). En folder som presenterar RISK framhåller att positiva möten mellan räddningstjänstens medarbetare och ungdomar bidrar till att skapa förtroende för räddningstjänstens uppdrag och personal. Den mest centrala aspekten av programmets upplägg är alltså mötet med ungdomarna och att dessa möten ska vara relationsskapande och ska skapa en positiv upplevelse av kontakt med myndigheterna.

Programmet går ut på att elever i årskurs 7-9 som uppvisar bristande motivation inför skolarbetet väljs ut av skolan och därmed under ett läsår får träffa representanter från Räddningstjänsten Syd under 20 utbildningstillfällen på måndagar mellan klockan nio till mellan 13-14 på eftermiddagen. Eleverna handplockas och skolan väljer framförallt ut ungdomar som är i olika slags svårigheter och som har hög frånvaro i skolan. Ungdomarnas medverkan i programmet under skoltid möjliggörs genom att deras vårdnadshavare samt skolan godkänner anpassad skolgång. Den anpassade skolgången innebär att eleverna är försäkrade genom skolans försäkring när de medverkar under RISK-dagarna.

Organisatoriskt är det brandstation Jägersro som arbetar med RISK men personal från andra brandstationer deltar också i arbetet som mentorer. Under den utvärderade programomgången har

övningsplatsen Barbara i Malmö utgjort en bas för aktiviteterna, men ungdomarna har också fått genomföra aktiviteter på andra platser beroende på vilket aktivitet som ska genomföras.

Programmets innehåll utgår från fem olika områden som nämns i konceptbeskrivningen:

- Olycks-kunskap (brand/sjukvård)
- God hälsa och simkunnighet (fysisk träning/kost/simkunnighet)
- Omvärld och samhälle (studiebesök, myndigheter eller platser i Malmö/Skåne)
- Problemlösning och samarbete (övningsplatsen, lösa uppgifter)
- Värdegrund, uppförande, sunda och tydliga normer är en röd tråd vid alla träffar (Räddningstjänsten Syd 2017)

Mentorerna arbetar tillsammans med ungdomarna genom konkreta aktiviteter som sker under programtillfällena. Aktiviteterna har en bred räckvidd och omfattar både aktiviteter som Räddningstjänsten Syd själva anordnar samt de som externa aktörer tillhandahåller.

I konceptbeskrivningen finns också en rad önskade effekter från projektet framskrivna:

Stärka elevernas självkänsla

Ungdomar i RISK kan bli förebild för andra ungdomar

Ökad kunskap om agerande vid olyckor

Ökat förtroende och tillit för Räddningstjänstens personal och organisation

Ökad kännedom och kunskap om Räddningstjänstens arbete, uppgifter och roll i samhället

Bättre relationer och samarbete med ungdomar i området – välkomnande vid insatser

Minskat antal anlagda bränder i området och i skolorna

Räddningstjänstens handledare blir förebilder för ungdomarna

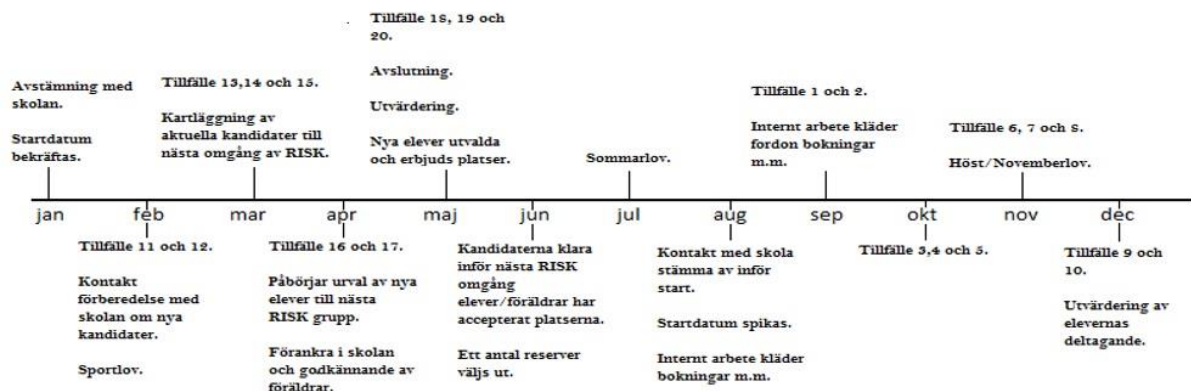
Räddningstjänsten Syd lär av ungdomarna vilket utvecklar oss i vårt arbete (Räddningstjänsten Syd 2017).

De deltagande ungdomarnas utveckling står alltså i fokus, men det finns också en tanke om att relationerna mellan räddningstjänsten och ungdomar i socialt utsatta områden ska förbättras. Utöver

detta finns ambitionen att antalet anlagda bränder, både i vissa stadsdelsområden och i skolorna, ska minska.

3.2 Utvärderad programomgång

Det första programtillfället i den utvärderade omgången av RISK skedde i början av oktober 2017, men planeringen startar innan dess. I figuren nedan finns en översikt över programmets årscykel gällande planering, uppstart, genomförande, avslut samt dokumentation.

Figur 1 Översiktlig årscykel för RISK (Räddningstjänsten Syd 2017).

Totalt arbetar tolv anställda vid Räddningstjänsten Syd som mentorer i programmet och de representerar yrkeskategorierna brandman samt instruktör. Tre av mentorerna är kvinnor och resterande nio är män. En väg till att bli mentor i RISK är att genom personliga kontakter inom styrkan bli rekommenderad att söka sig till RISK. De brandmän och instruktörer som arbetar som mentorer i programmet har ett specialintresse av att arbeta med socialt förebyggande arbete, framförallt med ungdomar. Flera av mentorerna har tidigare yrkeserfarenheter som de kan använda i mötena med ungdomarna. Det kan till exempel handla om att ha arbetat på låsta institutioner för ungdomar eller att ha varit kontaktperson eller idrottstränare för ungdomar. Ett antal av de brandmän och instruktörer som arbetar med RISK blev anställda vid Räddningstjänsten Syd efter att ha deltagit i projektet Integrerad räddningstjänst som genomfördes med finansiering från Europeiska socialfonden med start 2008.

Information om varje ungdom samlas in och finns tillgänglig för mentorerna på intranätet innan programmet startar. Informationen kommer framförallt från kontaktpersonerna på skolorna, men kan också vara information som en mentor skriver in baserat på samtal med kontaktpersonerna eller ungdomarnas vårdnadshavare. Genom de här ganska kortfattade "personakterna" kan mentorerna innan programstart till exempel få information om hur ungdomens skolgång fungerar, om hur de beter sig i skolan och med vänner, om de har någon diagnos, och om de verkar vara motiverade att delta i RISK.

De deltagande ungdomarna gick i årskurs sju, åtta och nio, men med en majoritet av ungdomarna från årskurs nio. Nio av de tio ungdomarna som började programmet höstterminen 2017 var killar och en person var således ensam tjej i programomgången. Ungdomarna kommer från totalt sex olika grundskolor i Malmö samt Lund. Samtliga ungdomar som deltog har migrationsbakgrund, vilket speglar befolkningssammansättningen i de områden i Malmö där ungdomarna går i skolan. En sammantagen generell bild av ungdomarnas livssituationer och svårigheter är följande: socioekonomisk utsatthet, trångboddhet, familj eller släktingar inblandade i kriminalitet, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, bristande motivation inför skolarbetet, hög ogiltig frånvaro i skolan, utåtagerande beteende samt självskadebeteende. Tabell 1 nedan innehåller information gällande respektive deltagande ungdoms skola, årskurs samt om ungdomen har hoppat av den utvärderade programomgången av RISK.

Tabell 1. Deltagande ungdomar, skola, årskurs och eventuella avhopp

Elev	Skola	Årskurs	Avhopp
1	A	9	Ja
2	A	9	Ja
3	A	9	Nej
4	A	9	Nej
5	B	9	Ja
6	C	7	Ja
7	D	9	Ja
8	D	9	Nej
9	E	8	Ja
10	F	8	Nej

Under programmets första dag får ungdomarna träffa mentorerna och samtliga får presentera sig kort. Därefter presenterar mentorerna räddningstjänsten och dess uppdrag och man går igenom programmets värdegrund och de regler som gäller. Under första dagen får ungdomarna också prova ut de speciella RISK-kläder som de får av Räddningstjänsten Syd. Dessa omfattar en huvtröja med programmets logotype, t-shirt, byxor samt mössa. Ungdomarna ska sedan ha på sig dessa kläder varje gång de är med under en RISK-dag.

Ungdomarna hämtas på skolorna av mentorerna och samtliga programtillfällen innebär gemensam frukost för mentorer och ungdomar. De äter lunch på en restaurang, vilket motiveras med att ungdomarna genom detta får en möjlighet att lära sig hur man betar sig på en sådan plats. Inom ramen för den utvärderade programomgången har en rad olika aktiviteter genomförts. Operativa aktiviteter inkluderar rökdykning, yt- och livräddning, studiebesök på SOS Alarm, brandsläckning och släckteknik, agerande vid trafikolycka och studiebesök hos ambulanssjukvården. Externa aktiviteter bestod av teambuilding på höghöjdsbana, thaiboxning, simning, crossfit, hjärt- och lungräddning och besök på en bilfirma. En central del av RISK-omgången har varit att Fryshuset Malmö har arbetat ungefär en timme med ungdomarna varje gång. Detta program inom programmet har genom olika samtalsövningar och scenarion fokuserat på att utveckla ungdomarnas normer och värderingar.

Det finns ett antal nedskrivna regler som gäller för ungdomarna när de deltar i RISK. Ungdomarna ska behandla varandra på ett korrekt sätt, "Inte kränka, säga fula saker till varandra, diskriminera, frysa ut, mobba varandra m.m.". Alla ungdomar ska vara med på aktiviteterna i den mån det är möjligt och ha på sig sina RISK-kläder. De får inte få ha sina mobiltelefoner under RISK-dagen och får inte dricka kaffe, energidryck eller röka. Särskilt att röka när man har på sig RISK-kläderna betonas av mentorerna som en regel som gäller även utanför RISK-dagarna. Ungdomarna får inte heller "på något sätt deltaga i någon form av anlagd brand, smällare/raketer inomhus, sätta igång brandlarm eller liknande då man är en del av RISK". Om detta sker får ungdomen direkt en varning genom "gult kort". Ungdomarna har också ett ansvar att meddela mentorerna om de av någon anledning inte kan närvara under en RISK-dag (Räddningstjänsten Syd, internt dokument).

Mentorerna som är engagerade i RISK arbetar inte alla på samma sätt inom programmets ramar. Detta beror på att både brandmän och instruktörer är mentorer och dessa tjänster skiljer sig åt i bemanningen. Instruktörerna arbetar fasta tider med förebyggande arbete och definieras som

”dagtidare”. Det är de som har tilldelats ett mer generellt huvudansvar för arbetet med programmet. Brandmännen är i operativ tjänst 80 procent av arbetstiden, men har 20 procent då de har så kallade expeditionspass (e-pass). Det är under dessa 20 % av arbetstiden som brandmännen kan arbeta med RISK. Så många som möjligt av dagtidspersonalen ska vara med vid varje RISK-dag utifrån tanken om att ungdomarna ska få en kontinuitet i att möta samma mentorer varje gång.

Det finns en mer formell nedskreven ansvarsfördelning för mentorerna, men ansvarsfördelningen kan vara något flytande beroende på till exempel om någon är på utbildning, semester eller har annan typ av frånvaro. Två instruktörer har haft ansvar för att vara huvudkontakter med skolorna, en instruktör följer upp programmets planering, två brandmän har ansvarat för externa bokningar gällande aktiviteter. Vidare finns det en ansvarsfördelning gällande fotodokumentation, kontakt med Fryshuset, inventering och beställning av kläder, interna bokningar (bilar och lokaler) samt kontakter med ungdomarnas vårdnadshavare.

Programmets planering och beskrivningar av det fortlöpande arbetet dokumenteras av mentorerna i OneNote Online. RISK har en egen arbetsbok där som innehåller flikar med: kontaktuppgifter till skolorna samt ungdomarnas vårdnadshavare, beskrivning av rollen som kontaktperson samt fördelning av kontaktpersonskap, dokumentation av mentorsmöten, rutin vid orosanmälan, beskrivning av samtal med vårdnadshavare, mentorernas bemanningsschema, aktivitetsplanering, mentorernas ansvarsområden, deltagande ungdomar, restauranger samt vilka ungdomar som har fått gula kort och varför.

När en RISK-dag är över för ungdomarna och dessa har skjutsats tillbaka till skolan eller hem till bostaden sker för det mesta en återsamling av mentorerna på station Jägersro. Då hålls ett mentorsmöte där mentorerna går igenom och diskuterar vad som har hänt under dagen, hur det har gått för ungdomarna, vad som kan göras bättre framöver samt vad som ska göras inför och under nästa RISK-dag. Dessa möten framstår som mycket viktiga för programmets utvecklingsarbete, men också för att de ger utrymme för mentorerna att diskutera programmet och vad som fungerar bra eller mindre bra. Mötena möjliggör även för mentorerna att lufta mer personliga och emotionella upplevelser av hur dagen har varit. Detta kan till exempel handla om att göra klart för övriga mentorer att någon specifik ungdom ”går en på nerverna” för tillfället och att mentorn framöver kommer att ”backa undan” och låta andra mentorer interagera med ungdomen.

4 Utvärderingens metoder

4.1 Kvalitativ processutvärdering

Den utvärderingsinriktning som använts har utgått från att följa olika slags processer som programmet initierar. Detta innebär att utvärderingen har haft en framåtsyftande och utvecklingsstödande ansats, men att utvärderingen inte har fokuserat på kort- eller långsiktiga kvantitativt mätbara effekter.

Perspektivet har varit att det ska ske en samverkan mellan utvärderare och användare, där användarna är delaktiga i hur utvärderingen planeras och utformas. Därtill har utvärderingen genomförts på ett sätt som har introducerat lärandeaktiviteter, i det här fallet genom seminarier (jfr. Ellström 2009).

Utvärderingen har genomförts med hjälp av kvalitativa metoder och kan beskrivas som en processutvärdering som är inspirerad av etnografiska forskningsmetoder. Denna variant av utvärderingar är relativt ovanlig, men det finns goda exempel på när detta har varit framgångsrikt (Lalander 2013; Pérez & Herz 2014; Herz 2016). Inom kvalitativ forskning fokuserar man framförallt på hur studiedeltagarna upplever, förstår och begriper den sociala verkligheten. Kvalitativa forskare använder sig framförallt av intervjuer, observationer och insamling av texter som metoder för att få fram ett empiriskt material att analysera. Genom kvalitativa intervjuer kan man få reda på hur och varför studiedeltagarna gör saker och hur de tänker och resonerar. Med hjälp av observationer kan forskaren se vad studiedeltagarna faktiskt gör i olika situationer och hur de talar till varandra. Texter av olika slag kan analyseras för att studera till exempel människors föreställningar om det studerade fenomenet (Ahrne & Svensson 2011: 10-11). En stor fördel med att använda kvalitativa metoder är att de möjliggör ingående analyser av sociala skeenden och processer, vilka är svårare att fånga med hjälp av kvantitativa metoder. Vi har valt att studera processer snarare än effekter gällande RISK som socialpedagogiskt program. Någon kontrollgrupp eller alternativt förlopp har inte funnits och på grund av detta fokuserar utvärderingen på inte på kvantitativt mätbara effekter (jfr. de Anda 2001).

Det empiriska material som har samlats in och analyserats samt ligger som grund för utvärderingens slutsatser består av semistrukturerade kvalitativa intervjuer, etnografiska fältanteckningar samt Räddningstjänsten Syds interna dokumentation angående RISK. Det empiriska materialet analyserades

genom en tematisk kodning som fokuserade på teman som var vanligt förekommande under intervjuerna och vid observationerna under programtillfällena.

4.2 Intervjuer

Centralt för kvalitativa intervjuer är att genom talhandlingar förstå "hur de intervjuade tillskriver mening till sina erfarenheter och livsvärldar" (Eriksson-Zetterqvist & Ahrne 2011: 40) genom ett samtal som har just detta syfte. Intervjuer är ofta ett effektivt sätt att få reda på hur människor resonerar om olika saker på en retorisk nivå, men förfarandet innebär också att man som forskare går till de personer som man tror har störst kunskap om det studerade fenomenet. Emellanåt ser kvantitativt inriktade forskare kvalitativa intervjustudier baserade på ett relativt litet antal intervjuer (i relation till stora enkätundersökningar som kan ge statistisk styrka) som pilotstudier. Det vill säga en studie som framförallt kan agera underlag till en efterföljande kvantitativ statistisk studie. Kvalitativa intervjustudier har dock ett egenvärde i sig eftersom man genom dessa kan nå en fördjupad och detaljerad kunskap om studiedeltagarnas åsikter, erfarenheter och personliga bakgrunder.

Åtta av de tolv mentorer som har varit engagerade i RISK har intervjuats. Mentorerna intervjuades eftersom de står för det praktiska arbetet med ungdomarna. Vikt lades vid att intervjuja både instruktörer och brandmän. Intervjuerna genomfördes ansikte mot ansikte på Jägersrostationen samt station centrum i Malmö. Samtliga intervjuer har tagit ungefär en timme att genomföra och intervjuerna följde en semistrukturerad intervjuguide med fokus på intervjupersonens upplevelser av att arbeta med RISK. Merparten av intervjuerna genomfördes under programmets andra termin för att kunna ta del av både ett tillbakablickande resonemang om arbetet samt synen på framtida utvecklingsmöjligheter för RISK.

Den RISK-omgång som har utvärderats har haft deltagande ungdomar från sex olika skolor i Malmö och Lund. Samtliga kontaktpersoner på skolorna förutom en har intervjuats och tjänstetitlar omfattar lärare, kurator samt elevkoordinator. Den kontaktperson som tackade nej till att medverka angav bristande insyn i vilka aktiviteter som genomförs i programmet och att personen inte skulle kunna tillföra så mycket i form av upplevelser av hur samverkan och programmet har fungerat för ungdomarna. Intervjuerna med skolornas kontaktpersoner har tagit ungefär en timme att genomföra och har fokuserat på upplevelser av RISK som program, ungdomarnas medverkan, samverkan med Räddningstjänsten Syd samt förslag på vad som har fungerat bra och vad som kan utvecklas. Fyra av

intervjuerna genomfördes ansikte mot ansikte på respektive skola, medan den femte genomfördes per telefon.

Fem av de deltagande ungdomarna intervjuades i början av första terminen av programmet för att få en översiktlig bild av deras förhoppningar inför deltagandet. Därefter har ungdomarnas deltagande och upplevelser framförallt studerats genom deltagande observationer och informella samtal under majoriteten av RISK-tillfällena.

4.3 Etnografiska möten

Etnografiskt fältarbete innebär att observera och dokumentera beteenden i deras sociala kontexter och att aktivt lyssna till de som är *insiders* när de berättar om sina liv och erfarenheter med egna ord. Etnografi innebär att forskaren gör sitt bästa för att närma sig studiedeltagarnas livsvärldar på olika sätt som betonar det empiriska materialets kvalitet snarare än kvantitet. Detta sätt att arbeta på gör det möjligt att nå nya kunskaper och forskningsresultat som man inte kan komma åt med andra metoder, som att dela ut enkäter och analysera statistiskt material (Aspers 2011; Herz 2016). I denna utvärdering har deltagande observation använts som metod för att på nära håll studera de arbetsaktiviteter som sker inom ramen för RISK som program. Den grundläggande tanken med deltagande observationer är att forskaren deltar mer eller mindre aktivt i aktiviteter med målet att förstå vad som sker. Det etnografiska arbetssättet inbegriper att under fältarbetet föra anteckningar kring vad som görs och sägs på fältet. Genom detta förfarande skapas ett empiriskt underlag som kan analyseras för att besvara studiens frågeställningar (Aspers 2011: 121). I det här fallet antecknades korta minnesanteckningar i mobiltelefon och dessa utvecklades sedan till detaljerade fältanteckningar efter dagens slut.

4.4 Skriftligt material

I arbetet med utvärderingen har visst skriftligt material samlats in och analyserats. Det har handlat om viss begränsad dokumentation från tidigare omgångar av RISK, den interna dokumentationen av planeringen och arbetet i OneNote Online på intranätet samt presentationer av RISK på Räddningstjänsten Syds webbplats och i en folder. Den empiriska tyngdpunkten har dock inte legat på detta material och det har framförallt analyserats för att få en övergripande bild av programmets syften, mål och tidigare genomförande.

4.5 Etiska överväganden

Ungdomarna som deltar i RISK är under 18 år och är därmed inte myndiga. Detta aktualiserar vissa etiska överväganden i relation till utvärderingen. Föreliggande utvärderingsrapport är resultatet av det som kallas myndighetsinternt arbete och utvärderingen har därför inte prövats i den regionala etikprövningsnämnden. Utvärderingen har ändå följt de etiska riktlinjerna för forskning och i arbetet diskuteras inte lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden (CODEX 2012)..

Under första programtillfället informerades de deltagande ungdomarna om att programmet utvärderades av Johan Nordgren och Per-Olof Hallin. Samtliga personer som har intervjuats i samband med utvärderingen har anonymiserats i denna rapport.

4.6 Arbetsgång

Antagning av ungdomar till den utvärderade omgången av RISK initierades under juni 2017, då personal vid högstadieskolor utsåg ungdomar som de upplevde som lämpliga för deltagande. Programmet startade sedan i och med det första programtillfället den 2:e oktober 2017. Programmet är uppdelat i två terminer. Den första terminen avslutades med en terminsavslutning den 11:e december. Den andra terminen inleddes den 22:e januari 2018 och avslutades med ett sista programtillfälle den 28:e maj.

Processutvärderingens etnografiska ansats innebar att relativt mycket tid lades på att medverka vid programtillfällena. Johan Nordgren medverkade vid majoriteten programtillfällena under båda terminerna. Utöver dessa observationer samt de kvalitativa intervjuerna anordnades ett antal möten mellan Räddningstjänsten Syd och forskarna. I augusti 2017 hölls ett planeringsmöte samt uppstartsseminarium på station Jägersro. Här presenterade Räddningstjänsten Syd programmets planering för läsåret 2017-2018 och forskarna presenterade utvärderingens upplägg och planering. Därefter inleddes arbetet med utvärderingen och insamlingen av empiriskt material. I januari 2018 hölls ett uppföljningsseminarium där preliminära resultat presenterades av Nordgren och Hallin. I samband med detta genomförde mentorerna en utvecklingsdag där arbetet med RISK diskuterades. Fältarbetet slutfördes vid den andra terminens avslutande programtillfälle den 28:e maj 2018. Den 1:e juni 2018 presenterades ett utkast till utvärderingens slutrapport för mentorerna och andra anställda som fick inkomma med kommentarer och tillägg.

5 Analys och resultat

5.1 Disposition

I detta kapitel presenteras en tematisk genomgång och analys av utvärderingsfrågorna. De utvärderingsfrågor som har väglett utvärderingen presenteras varpå följer en deskriptiv analys. Därefter följer en mer sammanfattande diskussion utifrån frågan samt rekommendationer baserade på analysen av det empiriska materialet.

5.2 Hur upplevs och uppfylls de mål som finns för verksamheten?

Centrala målsättningar för RISK är att ungdomarnas självkänsla ska öka, att de ska få ökade kunskaper och få kännedom om räddningstjänstens arbete och roll i samhället. En huvudsaklig förutsättning för att nå dessa mål är att RISK skapar sociala band och relationer mellan ungdomarna och mentorerna, vilket är en aspekt som mentorerna framhåller som central i arbetet. Utöver dessa målsättningar har mentorerna egna personliga mål med vilka förändringar de vill se hos ungdomarna, vilket inverkar på hur de arbetar med dem.

Mentorerna beskriver hur målen med mentorskapet kan omfatta flera olika aspekter, till exempel att ungdomarna ska finna en positiv anknytning till brandmännen och att de ska kunna agera ambassadörer eller förebilder för andra ungdomar på skolorna. Centralt är att mentorerna ska kunna agera som förebilder för ungdomarna men också att de ska kunna "nä ut" till ungdomarna genom samtal och social interaktion. Vid programtillfällena betonar mentorerna ibland för ungdomarna att de har en helt annan roll än vad exempelvis deras lärare har. Då klargörs framförallt att mentorerna inte arbetar med att kontrollera ungdomarna, genom uttryck som att "vi är inte någon polis" eller att "vi har ingen kamera som följer er och ser vad ni gör på fritiden". En mentor beskriver att hans personliga mål med mentorskapet och arbetet med RISK är att ungdomarna inte ska bli kriminella. Han beskriver det som att deras skolgång och framtida yrkesval för honom personligen är av underordnad betydelse i jämförelse med att minimera risken att ungdomarna dras in i kriminell verksamhet. Han för fram att detta är något han arbetar med implicit och att det speglar vilka samtalsämnen han tar upp med ungdomarna under RISK-dagarna. Arbetet och målen handlar alltså mycket om att "nä ut" till ungdomarna genom samtal och etablerandet av sociala band. Mentorerna menar att RISK också innebär att anställda på räddningstjänsten får en inblick i ungdomarnas liv, vilket uppfyller målet att räddningstjänsten ska lära sig av ungdomarna. Genom programmets olika aktiviteter får mentorerna

lära känna ungdomarna och får kunskaper om deras normer, värderingar, framtidsdrömmar och vardagsliv.

Det har under utvärderingens genomförande, framförallt under de seminarier som har anordnats, framkommit en målkonflikt som vi vill tydliggöra. Som tidigare beskrivits har RISK en historia där det överordnade målet med det dåvarande projektet var att säkra brandmännens arbetsmiljö vid insatser i Rosengård. Stenkastning och hotfulla situationer var ett reellt problem för brandmännen under perioder och tanken var att sociala band mellan brandmännen och ungdomar i utsatta områden skulle minska risken för denna typ av incidenter. En av mentorerna som har varit med i programmet sedan länge berättar till exempel om hotfulla situationer vid insatser som kunde "avväpnas" genom att personer i styrkelaget hade varit mentorer i RISK. Över tid har det skett en målförskjutning som till viss del hänger ihop med minskningen av stenkastning och sociala oroligheter i Rosengård. De nuvarande huvudsakliga målen med RISK går ut på att programmet skall medverka till personlig och skolmässig utveckling hos de ungdomar som deltar. Samtidigt finns det en underliggande ambivalens kring de ursprungliga och nuvarande målen. Ett sätt att beskriva detta på är att det bland personalen inom RSYD läggs olika stor vikt eller betoning på de olika målen. Vissa för fram att det huvudsakliga målet med RISK bör vara att säkerställa brandmännens arbetsmiljö och minska hotfulla situationer vid insats. Andra lägger istället fokus på mål som relaterar till varje deltagande ungdoms personliga och skolmässiga utveckling. Däremellan finns det de som anser att de två övergripande målen inte behöver utesluta varandra. Denna typ av målkonflikt, eller åtskilda perspektiv på målsättningarna, kan riskera att skapa slitningar inom mentorsgruppen samt kan innebära att anställda arbetar mot olika mål.

5.2.1 Diskussion och rekommendationer

Att skapa sociala band till ungdomarna genom mentorskapet i RISK framhålls av flertalet mentorer som helt centralt och begreppet "att nå ut" som används är ett exempel på detta. En mentor för fram att det viktiga för honom inte är de operativa räddningstjänstrelaterade aktiviteterna i sig utan att mentorerna genom den sociala interaktionen verkar som vuxna förebilder för ungdomar som kanske sällan har möjlighet att spendera en hel dag med en lyssnande vuxen. Här förekommer från mentorernas sida ett engagemang för att skapa sociala band eller relationer till ungdomarna som går ut på att ungdomarna under sin medverkan i RISK ska upphöra att ses som "problembarn" och istället vara en människa bland människor (jfr. diskussion i Johansson & Lalander 2013: 44 om läkande

relationer). I denna aspekt finns dock en dynamik som inte är helt lätt att hantera eftersom ungdomarna är väl medvetna om att de deltar i RISK med grund i att de har uppvisat problem i sin skolgång. Särskilt en av ungdomarna gav vid flera tillfällen uttryck för att han kände sig stämplad genom att medverka i RISK. En av mentorerna beskrev detta som att ungdomen upplevde det som att mentorerna och andra inblandade aktörer "konspirerar" emot honom, vilket gör det svårare att skapa de sociala relationer som är en viktig målsättning för RISK.

De mål som programmet strävar efter att nå genom relationsskapandet med ungdomarna är ambitiösa och relevanta med tanke på att RISK fokuserar på att utveckla ungdomarna och att ge dem kunskaper som de praktiskt kan använda i sina liv. Vissa av mentorerna har andra mål med verksamheten än de som är explicit angivna i olika typer av styrdokument, men detta kan vara en tillgång eftersom olika mentorer då kan fokusera på olika aspekter av hur ungdomarna kan utvecklas.

- Diskutera samt konkretisera en gemensam syn angående övergripande målsättningar för RISK. Denna diskussion bör ske dels internt men också i dialog med representanter för skolorna.

5.3 Hur väljs ungdomar ut och nås de som skall utgöra målgrupp?

Intervjupersonerna har sammantaget olika sätt att beskriva ungdomarna samt potentiella kandidater till programmet. De beskrivs till exempel som: "sådär på gränsen, lite i riskzonen för att hamna fel", "i riskzonen" eller "utmanande ungdomar". Den övergripande urvalsprocessen för att välja ut vilka ungdomar som ska delta i RISK är att de skolor som RSYD kontaktar väljer ut elever som de tycker kan passa i RISK. En av kontaktpersonerna på en skola beskriver processen som att Räddningstjänsten Syd kontaktar skolan angående potentiella elever som kan gå i RISK. Därefter diskuterar ansvariga lärare olika elever som de tycker kan vara lämpliga, varpå dessa ungdomar tillfrågas om de vill delta i programmet. En del av ungdomarna som deltar kommer själva med förslaget till lärare eller skolmentor att de vill medverka i RISK. Det kan handla om ett syskon som har varit med i en tidigare omgång eller att ungdomen känner en person som har gått i RISK tidigare. Mentorerna för fram att det är skolorna som väljer ut ungdomarna och att mentorerna har en begränsad möjlighet att därefter välja vilka ungdomar som ska antas. En av skolornas kontaktpersoner menar att de elever som passar i RISK är de som är likgiltiga inför skolarbetet och att de behöver inspiration och motivation. Generellt

från skolorna betonas att RISK är till för de elever som är omotiverade inför skolarbetet och som har hög frånvaro i skolan, men flera har svårt att konkret beskriva en tydlig målgrupp för RISK.

Det har varit svårt att i intervjuerna med skolpersonal och mentorer få en konkret och tydlig bild av vilka egenskaper ungdomar som väljs ska ha. Flera av mentorerna betonar att RISK inte vänder sig till de ungdomar som har för mycket svårigheter eller som har stora problem. En mentor för fram att detta bland annat har att göra med att alla mentorer inte har kunskaper om hur man kan arbeta med ungdomar som är i allvarliga problem. En annan mentor resonerar emot detta synsätt och för fram att RISK är till för de ungdomar som har mycket problem. Tanken är att ta sig an de ungdomar som har stora problem hemma, på skolan och på fritiden och att ungdomarna på olika sätt ska eller får utmana mentorerna med sina problem.

En vanligt förekommande diskussion mellan mentorerna handlar om vilken årskurs som är lämplig. Mentorerna för ofta fram att det är bättre att fokusera på elever som går i sjuan eller åtta snarare än på de som går i nian. Argumentet är att ungdomarna behöver den motivation som RISK kan initiera i åtta eller nian och att RISK ska stärka dem inför högstadiets sista år. En av kontaktpersonerna på skolan berättar att det hade varit diskussioner mellan mentorerna och skolan om att fokusera på att ta in någon elev från årskurs åtta, men att det i slutändan blev elever från årskurs nio som antogs till RISK. Kontaktpersonen framhåller dock att årskurs nio inte är optimal, med tanke på att eleverna måste fokusera på sina slutbetyg. När ungdomarna spenderar måndagarna på RISK kan det hända att de missar lektioner i kärnämnen som de sedan måste ta igen. Den övergripande bilden utifrån intervjuerna är att flera ungdomar har bristande motivation att ta igen dessa lektioner. Det förekommer också avhopp från RISK där eleverna motiverar detta med att de vill satsa på skolarbetet istället. En av ungdomarna valde till exempel i samråd med sin skolmentor att avsluta medverkan i RISK eftersom han missade lektioner i ett kärnämne som han hade på måndagar.

Diskussionerna kring årskurs kretsar framförallt kring de tänkbara och önskvärda effekterna som mentorerna vill att RISK ska ha för ungdomarna i förhållande till programmet som en preventiv insats. Här lyfter mentorerna oftast fram ungdomarnas skolarbete som viktigt. Den generella bilden är att det både bland mentorer och bland skolans kontaktpersoner finns en vilja att få med elever i programmet så tidigt som möjligt, framförallt de som går i årskurs sju eller åtta. Detta kan ses som ett utslag för en

vanligt förekommande diskurs om preventiva insatser som betonar att ju tidigare insatser desto bättre.

Ytterligare en aspekt som diskuteras mentorerna emellan är antalet elever i RISK per termin. Programmet inleddes med 10 ungdomar som antogs men i slutet av den andra terminen deltog bara fyra ungdomar. Flera av mentorerna påpekar att en mindre grupp skapar en annan social dynamik och att detta är något positivt. Mentorerna upplever att de med en mindre grupp får större utrymme att samtala på en mer personlig nivå med ungdomarna men också att de har lättare att "hålla koll" på gruppen.

Relaterat till selektionsprocessen är att RISK har en potential att sammanföra ungdomar som är i svårigheter från olika skolor, vilket kan tänkas innebära att de skapar nya sociala band eller kompisrelationer med ungdomar i liknande situationer. Möjligtvis finns det en risk att dessa ungdomar då påverkar varandra på ett negativt sätt. En av ungdomarna som hoppade av RISK fick göra detta bland annat för att hans föräldrar hade fått kännedom om att en annan ungdom var med i programmet. Detta var också någonting som uppdagades efter en tid in i programmet under första terminen. Skolans kontaktperson menar att denna relation mellan ungdomarna kom som en överraskning och var svår att förutse. Mentorerna och skolpersonalen uppfattar dock generellt inte detta som något överhängande problem. Det finns bland både mentorer och skolans kontaktpersoner en tanke om att de ungdomar som ingår i målgruppen för RISK kommer att lära känna varandra oavsett om de sammanförs på grund av RISK eller ej. Detta kommer att ske exempelvis genom ungdomarnas sociala nätverk som sträcker sig utöver skolan och in i fritiden. En av skolornas kontaktpersoner framhåller att det kan innebära ett problem att sammanföra ungdomar från olika skolor, men att det viktiga är hur mentorerna hanterar ungdomarna. Kontaktpersonen menar att det centrala är att mentorerna arbetar på ett sätt som sätter upp tydliga ramar vad ungdomarna får göra eller ej.

Ett förslag från vissa av mentorerna är att i framtiden genomföra intervjuer med ungdomar som kan vara potentiella kandidater till RISK. Detta motiverats i relation till avhoppet under de två terminer som utvärderingen omfattar. Mentorerna som vill se intervjuer för fram att dessa möjliggör att få kännedom om hur motiverad ungdomen är, både i relation till RISK och till skolan. Det finns också en tanke om att eftersom det är skolorna som väljer ut ungdomarna har mentorerna relativt lite

inflytande över selektionsprocessen eftersom skolorna "skickar elever" till RISK. Mer ingående intervjuer med potentiella kandidater där dessa på ett tydligare sätt informeras om vad det innebär att vara med i RISK framstår därför som ett sätt för mentorerna att öka sitt inflytande över urvalsprocessen.

Ytterligare en aspekt av urvalsprocessen som diskuteras är att man inte ska ta sig an för många elever från samma skola eftersom de då redan känner varandra och har en egen social dynamik. Denna kan då krocka med andra ungdomar som deltar och skapa vissa svårigheter, till exempel mobbning. Den utvärderade omgången av RISK hade fyra elever från samma skola och detta uppfattas av mentorerna som problematiskt eftersom de känner varandra sedan innan och därmed bildar en klick inom gruppen. Det förs bland vissa mentorer fram en farhåga att en redan etablerad grupp i skolan kan innebära att "hoppas en så hoppas alla" i en sådan konstellation. Det vill säga att ungdomarna följer efter varandra och kan bestämma sig för att avsluta deltagandet samtidigt på grund av gruppträck. Denna farhåga har dock inte besannats i den utvärderade programomgången även om två av de fyra ungdomarna från samma skola hoppade av.

5.3.1 Diskussion och rekommendationer

Det finns ett behov att inom RISK utveckla en gemensam syn på vilken målgrupp programmet är tänkt att nå, samt att skapa en samsyn med skolpersonalen om målgruppen i urvalsprocessen. Det finns bland mentorerna en något splittrad bild av vilka ungdomar som är lämpliga för RISK. Majoriteten framhåller att ungdomarna ska vara motiverade, men graden av ungdomarnas svårigheter eller problem framhålls på olika sätt. Vissa menar att RISK inte är en lämplig insats för de ungdomar som är i omfattande svårigheter eftersom alla mentorer inte har kunskaper om hur dessa ska hanteras. Andra menar att det är just dessa ungdomar som bör medverka i RISK. Till viss del verkar denna splittring relatera till vilka mål respektive mentor har när det gäller det egna arbetet med ungdomarna.

Att skapa en samsyn om målgruppen tillsammans med skolornas kontaktpersoner är viktigt eftersom det är skolorna som väljer ut eleverna. Även bland kontaktpersonerna finns det olika perspektiv på vilka elever som passar i RISK. Att gemensamt definiera målgruppen är centralt vid samverkan eftersom det bidrar med struktur till verksamheten. Detta kan till exempel göras genom att kartlägga och arbeta med risk- och skyddsfaktorer eller genom att anlägga ett perspektiv som tar fasta på ungdomarnas situation på mikro, meso- och makronivå (Josefsson 2007).

Att på ett tydligare sätt intervju ungdomarna innan deltagande i RISK är en idé som förs fram av flera mentorer. En sådan process kan eventuellt bidra med att skapa en tydligare samsyn gällande målgruppen. Det finns dock en spänning mellan att välja ut ungdomar och att omforma RISK som program. Dessa två aspekter kan ses som ett slags vägval, men det är värt att notera att de bygger på två skilda logiker. I det första fallet väljs ungdomar ut för att passa in i programmet. Exempelvis att de ska uppvisa en stark motivation eller att de inte ska vara i alltför omfattande svårigheter. I det andra fallet skulle man kunna tänka sig att programmet utvecklas och omformas med målet att programmet ska kunna passa ungdomar med olika personliga bakgrunder och med olika behov av hjälp eller stöd.

- Tydliggör internt och externt vilken målgruppen för RISK är i samråd med skolorna.

Mentorernas förslag om att i kommande programomgång låta sex olika skolor skicka en elev var till RISK framstår som rimligt. Det ligger i linje med programmets relationsskapande ambition och kan tänkas göra att fokus läggs på relationernas kvalitet istället för kvantitet.

- Fokusera på färre antal ungdomar i varje programomgång.

Att intervju potentiella kandidater till programmet och vid det tillfället tydligt informera dem vad det innebär att vara med i RISK framstår som ett lämpligt tillvägagångsätt som kan prövas i framtiden. Flera mentorer har uttryckt att det har funnits en bristande kontroll över urvalsprocessen och att mentorerna inte vet så mycket om varje ungdom innan programstart. Urvalsprocessen bör dock vägledas av en tydlig tänkt målgrupp som både mentorer och skolpersonal har en samsyn kring. I en förstärkt intervjuprocess i urvalet bör dock beaktas att det finns svårigheter i att på förhand bedöma vilka ungdomar som kommer att vara "lämpliga" eller som kommer att "klara av" RISK. Denna bedömning kan också ses som något som växer fram i samspelet mellan ungdom och mentor under en programomgång och som därför kan vara svår att planera i förhand.

- Intervju och informera potentiella kandidater till RISK innan programstart och utvärdera sedan hur detta fungerade. Utveckla en tydlig mall för hur intervjuerna ska gå till, vilka kriterier som ungdomarna ska uppfylla och utarbeta en plan för hur de som inte får en plats i programmet ska informeras om detta och vems ansvar det är att informera ungdomen.

5.4 Har mentorerna de kunskaper och verktyg som behövs? Hur fungerar olika arbetsätt? Hur upplever mentorerna och skolornas kontaktpersoner att RISK fungerar?

Majoriteten av mentorerna uppger att de har de kunskaper och verktyg som de behöver för att genom mentorskapet arbeta med ungdomarna. Flera av mentorerna har stora kunskaper om ungdomsarbete genom tidigare arbetslivserfarenhet. De intervjuade kontaktpersonerna på skolorna är generellt något osäkra på vilken formell eller informell kompetens mentorerna har när det handlar om att arbeta med ungdomar i svårigheter. Denna osäkerhet beror på att kontaktpersonerna inte har besökt RISK och att frågan om kompetens och arbetsätt inte har varit förekommande. Samtliga kontaktpersoner uppger dock att de har stort förtroende för att mentorerna arbetar på ett adekvat sätt med ungdomarna. En kontaktperson för fram att formell utbildning om ungdomsarbete hos mentorerna inte behöver vara det mest centrala, utan att mentorerna ska ha egna erfarenheter av att vända en utmanande livssituation. Här lyfter kontaktpersonen fram att mentorskapet i RISK till viss del ska handla om att själv ha upplevt vissa av de utmaningar som ungdomarna själva går igenom, till exempel att finna en tydlig egen identitet.

En del svårigheter med att vara mentor och arbeta i RISK lyfts fram av mentorerna. Det kan handla om att ungdomarna ibland försöker provocera mentorerna på olika sätt, att de försöker smita iväg från aktiviteterna men också hur uppdagade svårigheter i ungdomarnas situation ska hanteras i relation till exempelvis orosanmälan till socialtjänsten. Den generella bilden är dock att de problem som uppstår löses på ett effektivt sätt.

Mentorerna i RISK kan tilldela ungdomarna gula och röda kort som en teckneekonomisk metod (Socialstyrelsen 2012) för att styra deras beteenden framförallt under RISK-dagarna, men också utanför programmet. Korten finns inte i fysisk form utan delas i förekommande fall ut verbalt vid ett tillfälle då mentorn och ungdomen har gått åt sidan för att samtala, alternativt under så kallade konsekvensamtal. Hur korten ska hanteras beskrivs i de skriftliga reglerna för RISK. Om en ungdom får rött kort ska detta innebära att han eller hon får avsluta sin medverkan i RISK, och korten har därmed en potentiellt stor makt. Det finns dock en del oklarheter för mentorerna, och därmed i förlängningen för ungdomarna, om vilka handlingar som ska resultera i ett gult alternativt rött kort. Även vilken princip som ska gälla för korten har diskuterats, till exempel om det andra gula kortet ska leda till

avstängning eller om en ungdom kan nollställa sin tilldelning om han eller hon har skött sig under en tid.

På ett övergripande plan handlar teckenekonomi i behandlingssammanhang om att förstärka önskade beteenden och konkurrera ut oönskade beteenden hos individer. Så kallade tokens (poäng, polletter och liknande) delas ut vid önskade beteenden med målet att förstärka dessa (Socialstyrelsen 2012). I en översikt av forskningslitteraturen genomförd av Socialstyrelsen angående vetenskapligt stöd för teckenekonomi för barn och ungdomar boende på HVB-hem hittades inga studier som tillförlitligt kunde visa på beteendeförändrande eller terapeutiska effekter (Socialstyrelsen 2012: 19). En bärande tanke med teckenekonomi är att önskade beteenden ska innebära en belöning för individen, men det förekommer att metoden blir bestraffande. Systemet med gula och röda kort så som det används inom RISK bygger mer på en bestraffande pedagogik där den ungdom som mentorerna bedömer inte uppfyller reglerna kan straffa ut sig.

Osäkerheten kring vad som gäller med korten skapar en viss ambivalens bland mentorerna och motivationen generellt att använda sig av just denna metod framstår som ganska låg. Mentorerna för fram att korten ska delas ut med viss försiktighet med tanke på att ungdomarna är i svårigheter och därför kommer att bryta mot reglerna emellanåt. Kortmetodiken samspelar med en tydlig tanke bland mentorerna att göra allt för att inte släppa taget om ungdomarna. Att behöva stänga av en ungdom från programmet på grund av regelbrott ses av mentorerna generellt som ett misslyckande. Det finns bland mentorerna förståelse för att de flesta av ungdomarna har problem i sina liv och att det är naturligt för dem att uppvisa vissa beteenden, som att vara "utåtagerande" eller aktivt försöka provocera mentorerna.

5.4.1 Diskussion och rekommendationer

Samtliga deltagande mentorer uppvisar genom sitt agerande och sätt att diskutera om RISK på en hög grad av motivation inför arbetet. Mentorsgruppen som helhet har en rad olika kompetenser som sammantaget tillför positiva aspekter i arbetet. Det handlar om stor vana att arbeta med och skapa relationer till ungdomar, kunskap om socialt arbete, handlingskraft och problemlösning, kännedom om kulturella, språkliga och subkulturella aspekter, empati, social problemlösning, kunskap om operativt arbete (brand och olyckor) samt hälsa och träning. Mentorerna använder aktivt kompetenser som de

har förvärvat i tidigare yrkesroller samt genom medverkan i tidigare programomgångar i sitt arbete med ungdomarna.

En utvecklingsmöjlighet består i att tydligare planera in aktiviteterna så att de möjliggör en progression i ungdomarnas kunskaper. Ett exempel på när detta fungerade bra var att ungdomarna under ett av tillfällena fick lära sig grundläggande hjärt- och lungräddning (HLR). Vid ett senare tillfälle instruerade mentorerna ungdomarna om hur man bör agera om man kommer till en trafikolycka. Här fick ungdomarna prova på att ta ut en person ur en personbil. Ungdomarna kopplade på ett tydligt sätt sina kunskaper till denna nya situation och fick möjlighet att briljera genom att för mentorerna berätta hur man genomför HLR.

- RISK kan utveckla det pedagogiska perspektivet gällande aktiviteterna och tydligare fokusera på ungdomarnas progression i utvecklingen. Exempelvis kan vissa övningar och aktiviteter repeteras i något högre grad så att ungdomarnas kunskaper kvarstår.

Det finns två övergripande perspektiv bland mentorerna gällande hur strikt programmet ska hålla sig till de nedskrivna samt informella reglerna. Ett perspektiv betonar tydligt ordning och disciplin och relaterar till RISK:s inspirationskällor i England samt hur tidigare omgångar av RISK har varit upplagda i termer av ordning och regler. Det andra perspektivet tonar ner detaljerad regelstyrning och lyfter fram att ungdomarna har stora problem som överskuggar att de ibland avviker från reglerna i RISK. För att exemplifiera perspektiven blir det för det första perspektivet viktigt att alla ungdomar har på sig RISK-kläderna vid varje tillfälle, medan det andra perspektivet accepterar att en ungdom inte vill ha på sig de utprovade byxorna. De skilda perspektiven på reglerna kan handla om att RISK är i en generationsväxling, men detta är oavsett en aspekt som bör diskuteras mer i mentorsgruppen.

- Tydliggör och skapa en gemensam syn kring reglerna innan varje programstart.

I intervjuerna för mentorerna i allmänhet fram att de har de kunskaper och den kompetens som behövs för att arbeta med de ungdomar som deltar i programmet. Under seminarierna har dock andra signaler kommit fram om att kompetensutveckling för mentorerna behövs. Detta kan bero på en viss osäkerhet angående hur man som mentor kan bedöma vilka kunskaper och metoder som finns inom socialpedagogiskt arbete med ungdomar.

Det är viktigt att kontinuerligt skapa möjligheter för mentorerna att utöka eller uppdatera sina kunskaper om olika arbetssätt som används i socialpedagogiskt ungdomsarbete. Tidigare forskning framhåller att support eller stödjande insatser är viktiga för personer som arbetar med mentorskap i relation till ungdomar. Stödet blir viktigt för att hålla kvar mentorerna i programmet (de Anda 2001). Mentorsmötena kan utgöra en tydligt stödjande funktion som kan fungera som avlastning i relation till det emotionella arbete som mentorerna utför. Ett förslag är att inventera vilken typ av stöd och vidareutbildning som mentorerna efterfrågar och utifrån dessa behov erbjuda det stödet.

Mentorsmötena utgör en viktig *bakre region* där mentorerna kan diskutera ungdomarna på ett helt annat sätt än vad de kan göra när de är i *främre regioner* när ungdomarna är närvarande. Här kan också den emotionella dimensionen av arbetet diskuteras. Mentorsmötena framstår därmed som en arena där *emotiv dissonans* kan hanteras och bearbetas. Detta begrepp innebär en upplevelse av att man agerar på ett sätt som inte stämmer överens med ens egentliga känsloliv och har utvecklats av sociologen Arlie Hochschild (Johansson & Lalander 2013: 50). I arbetet med ungdomarna möter mentorerna dem ansikte mot ansikte och mentorerna förväntas kunna producera ett visst känslotillstånd hos ungdomarna. Det kan handla om att använda strategier för att de ska känna sig trygga, inte få "utbrott" med mera eftersom ungdomarna ibland, men dock sällan, aktivt försöker provocera mentorerna eller opponerar sig mot vad mentorerna säger. En mentor beskriver detta som att man ibland "lackar ur inombords" på en eller flera ungdomar, men att man håller tillbaka för att relationen inte ska riskera att ta skada.

Forum där mentorerna kan tala om sitt arbete och sin yrkesroll på ett mer personligt plan blir viktigt eftersom om det saknas kan negativ stress och utbränning utgöra risker (Johansson & Lalander 2013: 51). I den utvärderade RISK-omgången var mentorsmötena mer förekommande i början av första terminen, för att sedan till minska i frekvens. Efter att mentorsmötena diskuterades under en RISK-dag för mentorerna blev de mer förekommande igen. Mentorsmötena fokuserar något mer på hur ungdomarna har betett sig under dagen än det egna arbetet hos mentorerna. Det är relativt ovanligt att det egna arbetet med ungdomarna diskuteras eller kritiseras. Ett exempel är dock att under ett mentorsmöte diskuterades en incident då en mentor hade signalerat med kroppsspråk till en annan mentor att runda av en diskussion riktad till en av ungdomarna. Mentorn hade gjort detta på grund av en oro för att ungdomen framstod som så "uppladdad" att han skulle kunna få ett utbrott. Detta ledde

till en diskussion om olika strategier för hur mentorerna kan eller bör agera mot ungdomarna. Dessa exempel visar på vikten av att mentorsmöten hålls efter varje RISK-dag och att de utgör en viktig arena för programmets utveckling. Mötena kan också ha funktionen att ytterligare sammansvetsa mentorslaget och att introducera nya mentorer till den *doxa* som har utvecklats inom programmet. Det vill säga alla de uttalade regler, rutiner och föreställningar om rätt och fel som förekommer inom en specifik verksamhet (Järvinen 2017: 283).

Mentorsmöten kan i framtiden användas för att arbeta med att utveckla ett samspel eller en arbetsallians där det inte läggs någon prestige i att kommentera de andras arbete. Det finns inom räddningstjänsten en god grund för detta genom de rutiner som finns för hur man diskuterar igenom arbetet efter en räddningsinsats.

- Se mentorsmötena som centrala för programmets vidareutveckling och se dessa som obligatoriska i den mån det är praktiskt möjligt.
- Inventera vad mentorerna upplever att de behöver för stöd och vidareutbildning.

5.5 Hur fungerar samverkan mellan skolpersonal och mentorer?

Samverkan mellan skolpersonalen och mentorerna sker i olika faser under en programomgång. Som diskuterats tidigare utgör skolan en central del i urvalsprocessen. Det förs kontinuerliga samtal och görs avstämningar mellan mentorerna och skolpersonalen angående ungdomarnas deltagande. Det kan handla om kommunikation angående om en ungdom är sjuk, när de har nationella prov eller vid tillfällen då ungdomens motivation att delta i RISK har minskat eller upphört helt. När mentorerna hämtar ungdomarna på respektive skola sker ibland möten mellan mentorerna och kontaktpersonerna, exempelvis om en ungdom inte dyker upp. Samtliga intervjuade på skolorna beskriver kommunikationen med mentorerna som välfungerande och viktig. En av skolornas kontaktpersoner beskriver att samverkan består av veckovisa avstämningar med en av mentorerna. Han för fram att detta fungerar på ett bra sätt och att det är viktigt att regelbundet kommunicera eftersom kontaktpersonen vill ha information om vad som sker i programmet och hur eleven utvecklas där. Kontaktpersonerna vill veta vad som diskuterats med ungdomarna i RISK för att vara förberedda att samtala med ungdomen när de träffar honom eller henne i skolan. Det kan till exempel vara om

droger har kommit upp som ett samtalsämne och att det då på skolan finns en beredskap för att hantera detta i relation till eleven.

Skolornas kontaktpersoner framhåller på ett tydligare sätt än mentorerna vikten av en utökad samverkan mellan mentorerna och skolan. Mentorerna framhåller en av skolorna där kommunikationen fungerar extra väl och där skolans kontaktperson kontaktar mentorerna varje vecka. Samtidigt finns det en generellt utbredd bild av att skolorna uppvisar brister i att återkoppla till mentorerna. Exempelvis förekommer det missar i kommunikationen när eleverna har nationella prov i skolan och därmed inte kan komma på RISK-dagen. Denna information har ibland kommit som en överraskning för mentorerna när de samlas på morgonen.

Samtliga intervjuade kontaktpersoner uttrycker en vilja att komma och besöka ungdomarna under ett RISK-tillfälle men anger att de inte har haft tid till det på grund av de vardagliga arbetsuppgifter de utför. En av kontaktpersonerna för fram en upplevelse av att det finns brister i samverkan mellan skolan och mentorerna även om båda parterna uttrycker en vilja att samverka på ett tydligare sätt. Kontaktpersonen efterfrågar fler gemensamma möten med mentorerna, skolpersonalen och ungdomarnas vårdnadshavare och att dessa möten kan hållas på skolan.

5.5.1 Diskussion och rekommendationer

Den övergripande bilden av den praktiska samverkan mellan skolpersonal och mentorer är att denna fungerar väl. Mentorerna upplever dock att det till viss del finns olika grad av motivation att kommunicera på de olika skolorna. Graden av motivation till samverkan hos skolornas kontaktpersoner framstår som beroende av personligt engagemang för RISK, arbetsuppgifter och övrig arbetsbelastning samt hur länge personen har samverkat med RISK. Både mentorer och skolpersonal framhåller vikten av samverkan och att denna gärna kan utvecklas i framtiden. Med tanke på att ungdomarna deltar i RISK genom anpassad skolgång är samverkan med skolorna en helt central del av programmet.

- Bjud in skolornas kontaktpersoner att vara med vid ett RISK-tillfälle så att de får en tydligare insyn i verksamheten. Detta kan rimligen öka samsynen kring programmet och stärka relationen mellan skolan och RISK.

- Arbeta med att skapa tydligare rollfördelning gällande kommunikationen med skolorna. Definiera respektive parts ansvar för vad som ska kommuniceras och när.

5.6 Hur påverkar RISK elevernas närvaro i skolan?

I den folder som presenterar RISK framhålls att Räddningstjänsten Syd, skolorna och deltagande ungdomar upplever att RISK "ger ökad motivation och närvaro i skolan", samt att deltagandet "ökar elevernas förståelse för att de behöver skolan för att nå sina mål och yrkesval". Det har i utvärderingen varit svårt att få fram tydliga och konkreta indikatorer på att de ungdomar som denna omgång deltagit i RISK har ökat närvaron i skolan.

De flesta av intervjupersonerna är skeptiska till om deltagande i programmet ökar elevernas närvaro i skolan. En kontaktperson uppger att elevernas deltagande inte ökar deras närvaro i skolan men framhåller samtidigt att frågan om närvaron är komplex att analysera. Kontaktpersonens eget arbete utvärderas i relation till elevernas närvaro eftersom om eleverna inte är i skolan kan de inte höja sina betyg, vilket gör närvaron till en central aspekt. En annan kontaktperson framhåller att en av eleverna som deltog i RISK innan programstart hade en frånvaro på 60-70 procent. Eleven kom mycket sällan i tid till lektionerna om han kom dit överhuvudtaget fast han var i skolan. Kontaktpersonen berättar att RISK hade en inverkan på "hela hans beteende" och att måndagarna "blev heliga", det vill säga att han var i tid varje måndag och då hade på sig sina RISK-kläder som han var stolt över att bära. Eleven hoppade dock av programmet efter en tid och kontaktpersonen menar att hans närvaro i skolan blev sämre igen. Här presenterar skolans kontaktperson en tydlig upplevelse av att elevens närvaro, samt beteende, påverkades på ett mycket positivt vis så länge han medverkade i programmet.

Från en av skolorna finns statistik över två av elevernas frånvaro. Elev 1 uppvisade en ökad ogiltig frånvaro under medverkan i RISK, medan Elev 2 minskade sin ogiltiga frånvaro i skolan. Utöver detta konstaterande är det komplicerat att uttala sig om i vilken utsträckning ungdomarnas medverkan i RISK har bidragit till en ökning respektive minskning av närvaron i skolan. Ungdomarnas motivation kan variera över tid och den kan variera i relation till en rad olika saker som händer i deras liv. En av skolornas kontaktpersoner menade att förändringar i närvaroprocent inte går att utskilja så snabbt utan att närvaron gravis sänks eller höjs över längre tid.

Tabell 2. Jämförelse mellan två elever avseende frånvaro.

Klass	Namn	Frånvaro Okt-dec	Sjukanmäld	Ogiltig
9X	Elev 1	21,4	6,3	15,1

Klass	Namn	Frånvaro Jan-feb	Sjukanmäld	Ogiltig
9X	Elev 1	40,6	19,4	21,1

Klass	Namn	Frånvaro Nov-Dec	Sjukanmäld	Ogiltig
9X	Elev 2	27,2	9,3	17,9

Klass	Namn	Frånvaro Jan-feb	Sjukanmäld	Ogiltig
9X	Elev 2	39,6	24,3	15,2

5.6.1 Diskussion och rekommendationer

RISK har som en av flera centrala ambitioner att ungdomarnas medverkan ska leda till ökad motivation inför skolarbetet samt öka ungdomarnas närvaro i skolan. Kontaktpersonerna på skolorna har en delad bild av huruvida RISK inverkar på skolnärvaron. Även om tydliga exempel på ökad motivation och närvaro lyfts fram under intervjuerna så är den övergripande bilden att skolpersonalen inte ser tydliga förbättringar gällande närvaron specifikt. Att utröna om RISK påverkar närvaron är komplext eftersom en mängd andra faktorer kan inverka. Om närvaron i skolan ska vara ett centralt mål för RISK är ett förslag att i så fall ge skolan ett tydligare uppdrag att mäta och rapportera giltig och ogiltig frånvaro för deltagande ungdomar. Denna statistik bör sedan följas upp och närmare analyseras över tid för varje ungdom. I detta ligger dock ytterligare en problematik gällande att deltagandets inverkan för ungdomarna potentiellt går att se först i följande årskurs eller senare i vuxenblivandet.

- Om ungdomarnas närvaro i skolan ska ses som ett centralt mål bör skolan ges ett tydligare uppdrag att mäta och rapportera statistik över giltig samt ogiltig frånvaro.

5.7 Hur upplever ungdomarna verksamheten? Vilka relationer skapas mellan ungdomarna och mentorerna?

Ungdomarna träffar de samlade mentorerna för första gången vid det inledande programtillfället, som den utvärderade omgången tog plats på brandstationen i Löddeköpinge. Överlag är ungdomarna initialt något osäkra på vad RISK går ut på utöver att de har blivit utvalda till programmet med grund i de svårigheter de är i, framförallt i relation till hög frånvaro på lektionerna i skolan. Ungdomarna har dock innan de börjar fått kunskap om konkreta aktiviteter som ska genomföras, som att få öva på rökdykning och livräddning.

Ungdomarna är generellt mer intresserade av de operativa aktiviteterna än de aktiviteter som innebär att sitta still och lyssna. Under aktiviteter som thaiboxning och fotboll är ungdomarna motiverade, medan simning är en aktivitet som vissa av ungdomarna gärna undviker. Att få äta lunch på restaurang uppskattas ofta och är också en aktivitet där de har möjligheter till inflytande genom att inom vissa ramar få välja vilken restaurang man åker till.

Genom programmets olika operativa aktiviteter, det vill säga de som är mer direkt relaterade till räddningstjänstens verksamhet, är tanken att ungdomarna ska få nya kunskaper. Tydliga mål som programmet strävar efter är att ungdomarna ska få kunskap om agerande vid olyckor, kännedom om räddningstjänstens arbete, uppgifter och roll i samhället samt att de ska få förtroende för räddningstjänstens personal. Generellt deltar ungdomarna i aktiviteterna och uppvisar motivation inför arbetsuppgifterna, till exempel vid rökdykning och under studiebesök. Det förekommer en del undervisningsmoment i relation till de operativa aktiviteterna då mentorerna förklarar aktiviteten. Emellanåt har ungdomarna svårt att fokusera på att lyssna och sitta still längre stunder. Ett exempel på denna problematik är att ungdomarna tappade fokus under ett studiebesök på brandstationen i Lund då en ambulanssjuksköterska berättade om sitt arbete.

Ett exempel på hur mentorerna arbetar med att skapa förtroende är att de avfärdar myter om räddningstjänstens arbete. Vid ett programtillfälle samtalar mentorerna med ungdomarna i en undervisningslokal på övningsplatsen. Samtalet kommer in på en uppmärksam brand i ett flerfamiljshus i Rosengård. Branden spred sig via en lägenhet upp på vinden och tog sig ordentligt. I branden omkom en liten flicka. I samtalet driver en av ungdomarna på och säger att det tog jättelång tid innan brandkåren kom. Han säger i en utmanande ton att han hann röka två cigaretter innan

räddningstjänsten kom till platsen. Mentorerna argumenterar tillbaka och säger att de var där efter fyra minuter, men anledningen till att det tog lång tid från det att själva branden startade till att de kom var att ingen ringde till 112. En av mentorerna säger att av respekt för den lilla flickan som dog så ska de samtala om detta med respekt. En annan mentor säger att det sprids en massa rykten om hur det gick till vid den här branden. Bland annat genom ett foto på en brandman som skulle ha stått och tittat på medan det brann. Han förklarar för ungdomarna hur det fungerar med brandmanslaget, att en person måste stå och reglera trycket i vattnet och att man måste kolla slangen. Till exempel om någon sticker en kniv i slangen så måste en person kunna fixa det. Det är en viktig uppgift eftersom slangen är brandmännens livlina när de rökdyker. Ungdomarna ställer frågor och framförallt två av mentorerna svarar på deras frågor. De kommenterar fotot igen och säger att det kan ha varit en person som stått och vilat sig eftersom han varit inne och rökdykt och måste ta igen sig. En mentor säger att det är en av mentorerna i RISK som bar ut den lilla flickan som omkom och säger att ungdomarna kan tala med honom om det om de vill. En annan mentor ställer sig upp och ritar upp huset det brann i på en tavla och förklarar hur en brand sprider sig och att varje lägenhet är en brandcell. När branden har spridit sig upp till vinden finns det ingen anledning för brandmännen att spruta tiotusentals liter vatten som kommer rinna ner i lägenheter, utan då får man isolera branden utifrån vinden.

Exemplet visar hur mentorerna på ett effektivt och inkännande sätt förmedlar kunskaper till ungdomarna. Genom att mentorerna har kunskaper om den ryktesspridning som uppstod i samband med räddningsinsatsen kan de här ta tillfället i akt och samtala med ungdomarna och därigenom få dem att tänka på ett annat sätt om denna. På detta sätt arbetar mentorerna aktivt med att försöka "avlivna myter" kring hur räddningstjänsten arbetar. Exemplet visar vikten av de sociala kontaktytor som RISK kan generera mellan ungdomar och räddningstjänst. Den pedagogiska ambitionen att förklara och förmedla kunskap gällande räddningstjänstinsatser framstår som en viktig del av programmet för mentorerna.

5.7.1 Diskussion och rekommendationer

Ungdomarna uppvisar generellt en hög grad av motivation inför de operativa och externa aktiviteterna i programmet även om de emellanåt kan protestera och kommer med förslag om att göra något annat än den specificerade aktiviteten. Eftersom ungdomarna får ett schema över vilka aktiviteter som ska

genomföras på de olika dagarna finns det vissa tendenser att ungdomarna väljer att inte komma om de av någon anledning inte vill göra just den aktiviteten. Framförallt simning är en aktivitet som en del av ungdomarna gärna undviker och att de då meddelar mentorerna att de är sjuka eller liknande. I relation till avhopp från RISK finns det tendenser till att vissa ungdomar inte upplever att programinnehållet ger så mycket och därför väljer att istället vara i skolan eller göra något annat på måndagarna. Mentorerna påpekar ibland att programmet innehåller för få operativa aktiviteter som ungdomarna tycker är roliga och utmanande. Mentorerna för fram att schemat i början av en programomgång bör innehålla mestadels operativa aktiviteter eftersom ungdomarna tycker att dessa är spännande och som ett sätt att höja deras motivation att vara kvar i RISK.

Relationerna som skapas mellan ungdomarna och mentorerna karaktäriseras av vänskaplighet och engagemang. Det finns exempel på mentorer som utanför arbetstid engagerar sig i ungdomarnas situationer för att hjälpa dem eller för att motivera dem till skolarbete eller till fortsatt deltagande i RISK. Relationerna växer fram under programmets gång och flera mentorer uppger att de är säkra på att ungdomarna kommer att komma ihåg deras medverkan i RISK i framtiden och att de kommer att minnas mentorerna.

- Informera ungdomarna på ett tydligare sätt vad RISK innebär och vad programmet går ut på innan de börjar sin medverkan.
- Håll kvar och utveckla den relationsskapande ambitionen eftersom denna är en central del av programmets mål, oavsett om framtida fokus ska vara på att säkra brandmännens arbetsmiljö vid insats eller på ungdomarnas utveckling.

5.8 Varför slutar ungdomar på RISK?

Vid programmets slut var fyra av de tio ungdomar som började kvar i RISK. De ungdomar som hoppade av gjorde detta framförallt under första terminens andra hälft. Det finns flera olika anledningar till avhoppet. En ungdom avslutade med motiveringen att han ville satsa på skolan och att han på måndagar missar en lektion i ett kärnämne. En annan elev började under första terminen bryta mot regler, fick ett gult kort och slutade efterhand att komma till RISK. Ytterligare ett exempel är en ungdom som utsattes för viss mobbning från andra ungdomar i RISK, samt en ungdom vars

vårdnadshavare avbröt medverkan på grund av oro för dåligt inflytande från en annan deltagande ungdom.

Mentorerna gör en tydlig skillnad mellan vad de benämner bra respektive dåliga avhopp från RISK. Exempel på dåliga avhopp är när en ungdom slutar att dyka upp under RISK-dagarna eller när ungdomen "straffar ut sig" genom att bryta mot reglerna. Bra avhopp definieras som de tillfällen då ungdomen har motiverat sitt avhopp med att han eller hon vill satsa på skolarbetet. En av mentorerna beskrev vissa avhopp som positiva eftersom ungdomen då har gjort ett aktivt val att satsa på skolarbetet. Han för fram att ungdomen då har gjort ett val att satsa på att göra sitt liv bättre och mentorn ser då inte detta som ett egentligt avhopp utan som att RISK har lyckats med ungdomen. En av ungdomarnas vårdnadshavare avbröt hans deltagande i RISK under den första terminen. Ungdomens lärare berättar under intervjun att eleven hade alla sina kärnämnen på måndagarna. Eleven erbjöds då en typ av läxhjälp där en ämneslärare hjälper eleverna i ett klassrum, där de kan ta igen missad undervisning eller göra restuppgifter. Efter ett tag stod det dock klart att eleven in tog igen det han missade under måndagarna och vårdnadshavarna valde att avsluta elevens medverkan i RISK.

Om en ungdom har valt att hoppa av med en motivering att han eller hon vill satsa på skolan så tolkar mentorerna alltså i de flesta fall detta som något positivt. Det är dock svårt att med säkerhet säga om ungdomarna verkligen tar tag i skolarbetet efter ett avhopp och vissa av kontaktpersonerna pekar på indikationer att så inte är fallet.

Det förekommer olika perspektiv mellan mentorer och kontaktpersonerna gällande anledningen till avhoppet. Ett exempel är att mentorerna förklarade ett av avhoppet med grund i lättare mobbning och att ungdomen inte fann sin plats i gruppen. Skolans kontaktperson hade dock inte kännedom om detta utan berättade att ungdomen hade motiverat avhoppet med att han hade skadat sin fot i ett annat sammanhang än i RISK. I den utvärderade programomgången har mentorerna arbetat aktivt för att motivera de ungdomar som har uttryckt en önskan om att avsluta sin medverkan. Två av mentorerna uppsökte en av ungdomarna på skolan och hade ett möte med honom men lyckades inte motivera till fortsatt medverkan. För en annan ungdom som ville hoppa av blev lösningen att ha ett möte med skolans kontaktperson, mentorn och ungdomen. Mötet resulterade i att ungdomen stannade kvar i programmet.

5.8.1 Diskussion och rekommendationer

Av de tio ungdomar som började RISK avslutade alltså sex sin medverkan i programmet. Detta har skett av olika anledningar som framstår som svåra att aktivt motverka innan fullbordat faktum. Dock innebär detta att sex av ungdomarna har varit med i programmet och mer eller mindre har etablerat sociala band till mentorerna i RISK. Dessa sociala band har vid merparten av avhoppet då kapats och ungdomen går vidare i sitt liv. Förhoppningsvis har ungdomen lärt sig och utvecklats av sin medverkan i RISK även om den blev kortvarig. Detta är dock svårt att klarlägga eftersom det inte görs någon strukturerad uppföljning av de ungdomar som hoppar av. I vissa fall kan dock viss kontakt mellan en mentor och en ungdom kvarstå, till exempel om ungdomen på något sätt ingår i en mentors sociala nätverk (yrkesmässigt eller privat).

Vid avhopp från RISK, antingen på ungdomarnas eller vårdnadshavarnas begäran eller på grund av brott mot reglerna, finns det vissa indikatorer på bristande uppföljning av ungdomarna. En av skolornas kontaktpersoner var osäker på om en av de elever som hade hoppat av egentligen visste om att han sedermera inte längre deltog i programmet. Ett konkret förslag från en av skolornas kontaktpersoner är att skolpersonal, mentorerna och ungdomens vårdnadshavare alltid har ett gemensamt avslutande möte där avhoppet diskuteras.

Något mer arbete kan läggas vid att försöka upprätthålla kontakten och relationen med de ungdomar som hoppar av. Detta är viktigt om det finns en ambition att i framtiden följa upp programdeltagarna för att analysera vilken inverkan deltagandet har haft över tid. Dessutom bör varje avhopp analyseras och diskuteras tillsammans med skolornas kontaktpersoner.

- Säkerställ att ungdomarna inte missar viktiga lektioner i skolan och att de tar igen dessa lektioner om så är fallet.
- Arbeta aktivt med att hålla kvar kontaktytor med ungdomar som hoppar av och analysera anledningarna till avhoppet tillsammans med skolornas kontaktpersoner.

5.9 Vilken roll skall Fryshuset spela och hur fungerar deras verksamhet?

Det är första gången som Fryshuset Malmö medverkar genom att hålla i ett program inom programmet den utvärderade omgången av RISK. Två av Fryshusets anställda har vid majoriteten av

programtillfällena som dagens första aktivitet gjort olika slags samtalsövningar med både ungdomarna och mentorerna. Vid terminens början genomförde de anställda vid Fryshuset en slags enkätundersökning som riktades både till de medverkande ungdomarna och till deras vårdnadshavare. Denna enkät genomfördes för att Fryshuset skulle ha tillgång till ett underlag för att kunna genomföra ett "skräddarsytt program" för ungdomarna. Fryshusets personal har med ungdomarna arbetat med att lära dem att ta ett positivt ansvarstagande, social färdighetsträning och moralträning. En övning kan till exempel gå ut på att ungdomarna ska lära sig att be någon om hjälp på ett artigt och respektfullt sätt. Fryshusets personal menar att ungdomarna utgör en utmanande målgrupp och att Fryshusets program utgör ett bra komplement till verksamheten i RISK. Fryshusets medverkan i RISK har motiverats genom att alla mentorerna inte har kompetens och verktyg för att hantera ungdomarnas utbrott och ilska och att de anställda på Fryshuset har stora kunskaper om hur man kan arbeta för att minska utbrott samt för att de kan utveckla ungdomarnas perspektiv på samhället samt deras etik och moral. Den initiala tanken med samarbetet var att Fryshusets personal skulle utbilda mentorerna för att förbättra RISK, men samarbetet utvecklades efter hand till ovan beskrivna "program inom programmet".

I diskussioner om Fryshusets medverkan i RISK fanns det inför och i början av terminen bland ett fåtal mentorer uttryck för en viss tveksamhet mot Fryshusets medverkan. Det gick att uppfatta en viss oro för att den första timmen med Fryshusets anställda skulle ta tid från programmets operativa aktiviteter. Denna oro kom dock inte att utvecklas till någon ihållande kritik, utan den generella bilden av Fryshusets program som förmedlas av mentorerna är att det är en mycket uppskattad programpunkt. Det görs bland vissa av mentorerna en tydlig åtskillnad mellan operativa aktiviteter och Fryshusets program även om dessa två typer ses som komplementära. En mentor beskriver Fryshusets program som "klockrent" och att det innebär ett positivt samarbete och något som fungerar bra i relation till de målsättningar som finns. Mentorn framhåller att ungdomarna tycker att Fryshusets aktivitet är "tråkig" ibland, men att det är den aktivitet som mest utvecklar ungdomarna. Endast en av de intervjuade kontaktpersonerna på skolorna kände till att Fryshuset medverkar i RISK, vilket tyder på bristande kommunikation mellan skolan och RISK i just detta hänseende.

Fryshusets medverkan innebär att en del av mentorerna kan hålla ytterligare planeringsmöten under tiden som Fryshusets aktivitet sker och fungerar därför också som en avlastning för mentorerna.

Fryshuset för i diskussioner med mentorerna fram ett förslag om att RISK-tillfällena vore mer lämpliga att hållas senare under veckan snarare än på måndagarna. De har upplevt att ungdomarna inte är så motiverade och ofta trötta på måndagen efter helgen. Förslaget motiverades också med att mentorerna då har en större möjlighet att planera inför ungdomarnas deltagande vid varje tillfälle. Ytterligare ett förslag från Fryshuset är att kommunikation angående vilken typ av övning som Fryshuset ska hålla med ungdomarna tydligare ska aviseras inför varje tillfälle, så att det inte blir en överraskning för mentorerna vilken det blir.

Fryshusets sociala färdighetsövningar med ungdomarna har framförallt skett i en lokal på övningsplatsen Barbara, men under programmets andra termin skedde en del av träffarna i Fryshusets lokaler. En tanke med detta har varit att skapa en tydligare överbrygning mellan RISK och Fryshuset så att det skapas sociala band som kan locka in ungdomarna i deras verksamhet under till exempel eftermiddagar, kvällar och helger.

5.9.1 Diskussion och rekommendationer

Fryshusets medverkan i programmet uppskattats av mentorerna. Vissa av ungdomarna uttrycker kritik mot övningarna till exempel verbalt eller genom att lämna rummet, men denna kritik är inte frekvent eller genomgripande utan verkar spegla ungdomarnas mående under vissa dagar. Ungdomarna deltar aktivt i övningarna och uppskattar dem. Fryshusets program möjliggör att på ett strukturerat sätt få ungdomarna att diskutera egna och samhällsliga normer och värderingar. Både mentorer och ungdomar deltar i övningarna på ett likvärdigt sätt vilket bidrar till att skapa en hierarkisk "utjämning" mellan ungdomarna och mentorerna. Detta utökar möjligheten för mentorerna att skapa mer varaktiga sociala band till ungdomarna.

Under övningarna betonar Fryshusets personal ofta att var och en har rätt till sin egen åsikt och öppnar upp för fördjupade diskussioner om normer och värderingar. Mentorernas likvärdiga medverkan i övningarna gör att även deras personliga uppfattningar kommer upp till diskussion. Emellanåt är detta problematiskt då aspekter som relaterar till politiska uppfattningar och barnuppfostran diskuteras. Med detta i åtanke är en rekommendation att mentorerna på ett mycket mer aktivt sätt bör arbeta med att skapa en gemensam syn kring vad och hur mycket man som mentor ska tala om gällande personliga uppfattningar. Denna aspekt har också tagits upp av Fryshusets

personal gällande att mentorerna bör arbeta med sina roller som förebilder för ungdomarna och hur de kan agera inför dem.

Det samarbete som har inletts med Fryshuset möjliggör för framtida gemensamma satsningar på vidareutbildning för mentorerna om de upplever att detta behövs. Personalen på Fryshuset tar upp utvecklingsmöjligheter i mentorernas arbetsätt informellt under programmets gång, men möjligheter till mer strukturerade utbildningsinsatser finns om samarbetet fortsätter.

Vi har noterat att det finns olika uppfattningar bland personal som på olika sätt arbetar med RISK om Fryshusets medverkan, samt en underliggande motsättning om huruvida denna ska fortsätta. De flesta efterfrågar den kompetens och verksamhet som Fryshuset erbjuder men det finns olika uppfattningar om vilken betoning dessa ska ha. Frågan om samarbetet med Fryshuset förefaller vara förknippad med olika perspektiv på målen med RISK. Fryshusets verksamhet bygger på ett tydligt sätt på socialt arbete och socialpedagogik. Under ett av utvärderingens seminarier diskuterades huruvida den sociala färdighetsträningen har någon relation till Räddningstjänsten Syds organisatoriska effektmål samt om den har någon inverkan på brandmännens arbetsmiljö vid insatser i socialt utsatta områden. Vår bedömning är att Fryshusets medverkan utgör ett kvalitativt viktigt socialpedagogiskt komplement i RISK och att den kan relateras till programmets önskade innehåll gällande att ungdomarna ska få kunskaper om samhällliga normer, omvärld och samhälle samt problemlösning och samarbete. Fryshusets medverkan relaterar i mindre grad till konceptbeskrivningens explicita effektmål, men kan potentiellt inverka på ungdomarnas självkänsla samt att Räddningstjänsten Syd lär sig av ungdomarna för att kunna utveckla arbetet.

- Diskutera fram en gemensam syn samt riktlinjer kring vad som är lämpligt för mentorerna att diskutera med ungdomarna gällande personliga uppfattningar.
- Fryshusets potentiella fortsatta medverkan bör diskuteras i relation till de övergripande målen för RISK.

5.10 Hur fungerar verksamheten utifrån ett genusperspektiv?

Ungdomarna är på besök på Brandorama i Helsingborg och genomför en fysisk övning där de är uppdelade i två olika lag. Mentorerna hejar på ungdomarna och ropar till dem att de ska kämpa på och snabba på, men också genom att ropa "kämpa på grabbar". Varpå den tjej som deltar ropar tillbaka:

”Tack, jag är en grabb!”. Situationen är ett exempel på att mentorerna emellanåt har svårt för att komma ihåg att det är en tjej med i programomgången. Samtidigt är det vanligt att mentorerna också kommer på sig själva att ha refererat till gruppen som helhet som ”grabbar” och lägger till ”och tjejer” efter någon sekund.

Det finns bland mentorerna en viss självkritik mot hur de hanterat att ha en ensam tjej med i omgången. En av de manliga mentorerna lyfter fram en svårighet att arbeta med tjejer med tanke på att han inte delar så många intressen med dem. Han menar att han som man har lättare för att arbeta med killar och att det är svårt att lyfta arbetet med tjejer över den mer vardagliga interaktionsnivån. Mentorerna har olika roller och ansvarsområden i relation till de olika ungdomarna. I programmet är det framförallt de kvinnliga mentorerna som tar ett extra ansvar för den deltagande tjejen, även om också manliga mentorer engagerar sig. De kvinnliga mentorerna har till exempel suttit och pratat med henne när hon inte har deltagit i simning samt engagerat sig i hennes sociala situation och skolgång.

På en övergripande nivå har det i relation till killar deltagit få tjejer under tidigare programomgångar av RISK. De intervjuade kontaktpersonerna tillfrågades hur de såg på tjejers medverkan i RISK. En kontaktperson beskriver hur det går till när ungdomar väljs ut till RISK och tar upp att tjejer är aktuella för RISK men att det inte har varit någon tjej som ville medverka. Mentorerna för generellt fram att det är positivt med tjejer i programmet men att en ensam tjej kan känna sig utanför. En av kontaktpersonerna resonerar kring övningarna och menar att dessa eventuellt är mer riktade åt killar. Hon uppfattar en del av aktiviteterna som ”killaktiviteter” och exemplifierar med boxning och de operativa övningarna. Hon uttrycker att hon är osäker på hur många tjejer i tonåren som är intresserade av dessa aktiviteter. Detta grundas enligt kontaktpersonen på att tjejer i tonåren generellt ”inte vet vad de är intresserade av” medan killar är mer beslutsamma om vad de vill göra.

Det finns en omfattande diskussion om kön och insatser i socialt arbete. Johansson och Herz diskuterar till exempel hur aktiviteter inom det sociala arbetet ofta fördelas utifrån en könslogik när det gäller vilka aktiviteter som ses som möjliga och realistiska att genomföra (Johansson & Herz 2016: 282-283). Om inte könsaspekter diskuteras och reflekteras över är det lätt att hamna i normativa tillvägagångssätt, till exempel att vissa aktiviteter kodas som antingen ”manliga” eller ”kvinnlige” på ett stereotypt sätt. Åtgärder riktade till unga killar i svårigheter blir ofta aktivitetsorienterade, likt det fokus som RISK har på operativa aktiviteter. I diskussioner om manliga förebilder förekommer ofta

tankar om att vara manlig handlar om att kunna upprätta normer och regler, bemöta våld och ställa hårda krav. Professionella möten i det sociala arbetet sker inte i sociala tomrum utan hakar ofta i dominerande föreställningar om kön (Ibid: 284), vilket man dock kan motverka genom att reflektera över den egna praktiken med hjälp av någon form av genusperspektiv.

5.10.1 Diskussion och rekommendationer

RISK har svårigheter att rekrytera tjejer samt vissa svårigheter att hantera deras medverkan i programmet. En av skolornas kontaktpersoner menar att bilden av att RISK bara är till för killar har "satt sig" bland personal på skolorna och till viss del bland eleverna. Detta kan i förlängningen bidra till att cementera en bild av att brandmannayrket är för män och något maskulint. Med tanke på att Räddningstjänsten Syd aktivt arbetar för att få fler kvinnor att bli brandmän menar vi att denna ambition även borde genomsyra urvalsprocessen till RISK.

Mentorerna bör i samråd med skolorna diskutera tjejers medverkan i RISK och hur denna i så fall ska hanteras. Vi vill dock varna för att förstå tjejers medverkan som ett sätt att göra gruppen lugnare genom att tjejer kan "parera" killars eventuellt mer utåtagerande beteende. Detta kan bidra till stereotypa bilder av kön och kan också bidra till att lägga ansvar på tjejerna att moderera killarnas beteenden. Aktiviteter behöver inte skräddarsys för att passa antingen killar eller tjejer. Det är värt att betona är att den tjej som deltog i denna omgång av RISK deltog i operativa övningar som rökdykning och brandsläckning på liknande sätt som killarna och ibland med mer motivation än dem.

- Diskutera tjejers medverkan i RISK i samråd med skolorna och arbeta med att engagera fler tjejer om intresse finns. Denna diskussion griper in i samverkan med skolorna eftersom de väljer ut de deltagande ungdomarna.
- Arbeta aktivt med att reflektera kring hur tjejer och killar eventuellt bemöts på olika sätt inom programmet.

6 Framtida fokusområden, arbetssätt och slutsatser

I takt med att RISK har tagit in allt fler ungdomar varje programomgång har det funnits behov av att engagera fler mentorer i programmet så att underbemanning inte uppstår. Detta har inneburit att det skett något av en generationsväxling i programmet som också är relaterad till att mentorer som var

med och startade RISK numera har andra tjänster och arbetsuppgifter. Detta kan vara en anledning till att det bland mentorerna finns olika uppfattningar om vilken målgruppen är, hur arbetet ska genomföras och planeras och vilka mål som verksamheten ska ha. Dessa skillnader i perspektiv skall dock inte överbetonas när det gäller det dagliga praktiska arbetet med RISK. Denna "generationsväxling" inom programmet inverkar dock på de övergripande målsättningarna för RISK i form av målkonflikter. Ibland verbaliserar mentorerna de åtskilda målen genom att påpeka att RISK har en "självisk" målsättning i fokuset på att de sociala banden ska ha en positiv effekt på situationer vid insatser där ungdomar eller unga vuxna kan yttra hot. Detta ställs i relation till den andra målsättningen som handlar om ungdomarnas personliga utveckling, framförallt gällande närvaro och skötsamhet i skolan och skolarbetet.

Det finns som tidigare diskuterats som vi ser det en övergripande målkonflikt i relationen mellan att förbättra brandmännens arbetsmiljö vid insatser och att ungdomarna ska utvecklas som individer och i skolan. Dessa två parallella mål och sammankopplade önskade effekter får framförallt en inverkan på RISK:s önskade målgrupp, samverkan med skolorna samt frågan om Fryshuset Malmös medverkan i RISK. I följande avsnitt presenterar vi och diskuterar möjliga framtida fokusområden och arbetssätt för RISK, vilka har framkommit under utvärderingen samt vid utvärderingens seminarier.

6.1 Framtida fokusområden och arbetssätt

Nedanstående tabell är ett försök att ringa in tre möjliga framtida fokusområden för RISK i relation till programmets målsättningar. Modellen är dock en förenkling av hur arbetet skulle kunna gestalta sig eftersom de tre olika områdena kan flätas in i varandra och utesluter därmed inte varandra. Det är just denna glidning mellan olika mål, både explicit formulerade i interna dokument och mer implicit uttalade av mentorerna som innebär en utmaning gällande målkonflikterna.

Tabell 3. Möjliga framtida fokusområden

	Brandmännens arbetsmiljö	Ungdomarnas utveckling	Områdesbaserat
Övergripande målsättning	Gott bemötande vid insatser. Inga hot eller våld vid insatser. Ingen stenkastning.	Ungdomarna ska få förtroende för räddningstjänst och samhällsinstitutioner. Motiveras till skolarbete.	Gott bemötande vid insatser. Inga hot/våld vid insatser. Öka förtroende för myndigheter bland ungdomar. Minska antalet anlagda bränder.
Målgrupp	Ungdomar som kan vara provokativa vid insatser.	Ungdomar med bristande motivation inför skolarbete samt hög frånvaro i skolan.	Ungdomar som riskerar att marginaliseras.
Mätbara mål	Välkomnande vid insatser. Anmälda hot- och våldssituationer mot RTJ. Stenkastning.	Förtroende för RTJ och myndigheter. Närvaro i skolan och betyg.	Välkomnande vid insatser. Anmälda hot- och våldssituationer mot RTJ i området. Förtroende för RTJ och myndigheter. Antal anlagda utomhusbränder och bränder i skolor inom i området.
Personalfokus	Brandmän. Instruktörer.	Instruktörer. Brandmän.	Brandmän och instruktörer.
Partners vid externa aktiviteter	SOS Alarm. Ambulanssjukvård. Brandorama.	Fryshuset. Thai-boxning. Simning.	Lokala verksamheter och organisationer i området.

6.1.1 Brandmännens arbetsmiljö

Med ett fokus på brandmännens arbetsmiljö är den övergripande målsättningen att den operativa styrkan ska uppleva ett gott bemötande vid insatser. Genom arbetet med RISK ska det inte förekomma hot, våld eller stenkastning mot brandmännen. Effekter som RISK ska möjliggöra blir exempelvis att operativa styrkelag ska uppleva att de blir välkomnade vid larm och insatser i socialt utsatta områden i

Malmö. Mer kvantitativt mätbara effekter blir antal anmälda hot- och våldssituationer riktade mot räddningstjänstpersonal samt förekomst av stenkastning och andra provokationer vid insatser.

Här kan skolorna ha en fortsatt roll som rekryteringsväg för programmets deltagare och den anpassade skolgången och därmed förknippad skolplikt kan utgöra ett tryck på ungdomarna att delta i programmet. Målgruppen för programmet är exempelvis ungdomar som utifrån vissa riskfaktorer skulle kunna agera provokativt vid insatser. Intervjuer där ungdomarna väljs ut utifrån en sådan kravprofil kan bidra till att målgruppen för RISK tydliggörs. Samtidigt kan ett sådant fokus vara stigmatiserande för de ungdomar som deltar, vilket kan ytterligare cementera en självbild av att man har misslyckats i skolan eller i livet och att kriminalitet är den väg omgivande personer tror att man kommer att välja.

Målsättningen på arbetsmiljö ligger i linje med hur RISK i starten för programmet gestaltade sig och skulle innebära att RISK fokuserar på effekter från programmet som skall inverka på att skapa sociala band som ska resultera i minskning av hotfulla eller våldsamma situationer vid räddningsinsatser. Ett tydligare fokus på operativa aktiviteter ger ungdomarna en inblick i brandmannayrkets karaktär och kunskaper om hur de arbetar och vilka problem de möter. Detta kan i sin tur tänkas innebära att ungdomarna får en mer positiv bild av myndigheter i allmänhet och så kallade blåljusyrken i synnerhet.

Ett fokus på arbetsmiljö kan göra så att de mentorer som är brandmän kommer i tydligare fokus för RISK eftersom det är denna personalgrupp som kan komma att påträffa RISK-deltagare vid insats. Implicit kan då instruktörernas roll i specifik relation till denna aspekt komma att tonas ner, vilket kan minska instruktörernas motivation inför arbetet. Externa aktiviteter med arbetsmiljöfokus knyter närmare an till verksamheter som kan kopplas till brandmännens operativa aktiviteter, såsom studiebesök på SOS Alarm eller övningar på Brandorama.

6.1.2 Ungdomarnas utveckling

Vid ett fokus på ungdomarnas utveckling, både personligt och i skolan, inriktas RISK tydligare på socialt arbete eller socialpedagogik med ungdomar. Här finns en tydlig övergripande målsättning att ungdomarna ska höja sin närvaro i skolan, sköta skolarbetet och utvecklas som individer. Ytterligare en övergripande målsättning blir att ungdomarna ska få förtroende för räddningstjänst och samhällsinstitutioner. Ungdomarnas personliga- och skolmässiga utveckling kan sedan tänkas minska

risken för att de engagerar sig i en lokal gatukultur eller i kriminalitet. Här är skolorna och deras kontaktpersoner viktiga samverkanspartners och det sker frekventa avstämningar mellan mentorerna och kontaktpersonerna. Målgruppen är de ungdomar som av skolpersonal har identifierats ha bristande motivation inför skolarbetet och som har hög frånvaro i skolan. Med ungdomarnas utveckling i skolan i fokus kan mätbara mål vara deras närvaroprocet i skolan och betyg och graden av förtroende för räddningstjänst och myndigheter.

Eftersom ungdomarnas skolmässiga och personliga utveckling står i fokus blir instruktörernas roll mer framträdande. Instruktörerna är i högre grad ute på olika skolor i samband med utbildningsinsatser och har preventivt arbete som central arbetsuppgift, men ingår inte i den operativa styrkan.

I denna inriktning blir externa aktiviteter kopplade till verksamheter som ungdomarna kan ha direkt nytta av i relation till skolarbetet. Exempelvis Fryshusets sociala färdighetsövningar eller simlektioner (som skulle kunna ses som en idrottslektion och kunna tillgodoräknas).

6.1.3 Områdesbaserad inriktning

2017 beslutade kommunstyrelsen i Malmö stad att arbeta med Communities That Care som styrsystem för långsiktigt preventionsarbete för barn och unga. Detta arbetssätt är områdesbaserat och fokuserar på lokala risk- och skyddsfaktorer samt samverkan mellan flera olika aktörer (Malmö stad 2018). Metoden kommer att införas i fem lokala områden under hösten 2018, för att sedan användas som arbetssätt i hela staden inom fem år. RISK har tidigare varit ett mer områdesbaserat program fokuserat på Rosengård och har över tid utvecklats till att omfatta skolor i andra områden, samt i den utvärderade programomgången även Lund. I en tidigare programomgång har ungdomar från en utvald skola medverkat med flera elever, vilket kan ses som ett exempel på hur RISK kan arbeta områdesbaserat utifrån en enskild skola. Ett områdesbaserat arbetssätt kan sammanfläta de olika framträdande aspekterna i ett arbetsmiljöfokuserat samt ungdomscentrerat arbetssätt så som dessa har presenterats ovan, men inriktat på ett specifikt område. Den områdesbaserade inriktningen kan ha en bredare målgrupp än inom de andra fokusområdena, exempelvis ungdomar som riskerar att marginaliseras i området.

En områdesbaserad inriktning kan ha potential att på ett tydligare sätt rikta programmets aktiviteter och arbetssätt mot ett specifikt område. Val av område kan genomföras exempelvis genom en lokal

områdesanalys som kan utgå från kvantitativa mått (hotfulla incidenter, anlagda bränder m.m.) eller kvalitativa mått (upplevelser av riskfyllda insatser i specifika områden).

Ett områdebaserat arbetssätt kan ha inverknings på vilka organisationer och föreningar som RISK ska samarbeta med. Som tidigare diskuterats engagerades Fryshuset Malmö till den utvärderade programomgången. En invändning emot detta som har förekommit är att Fryshusets verksamhet är lokaliserad främst till Möllevången, som är en stadsdel som ligger förhållandevis långt ifrån de områden där de flesta deltagande ungdomarna bor, både geografiskt och socialt. Detta faktum kan rimligtvis inverka på ungdomarnas motivation att besöka Fryshuset på sin fritid. I ett områdebaserat arbetssätt blir en central uppgift för RISK att samverka med lokala aktörer och föreningar (t.ex. idrottsföreningar och allaktivitetshus) inom det specificerade området, vilket kan bidra till ett utökat organisatoriskt lärande.

6.2 Slutsatser

Den samlade bilden efter utvärderingen är att RISK är ett välfungerande exempel på hur räddningstjänster kan arbeta med socialt förebyggande program. RISK är ett ambitiöst program med tanke på de ekonomiska och personella resurser som läggs på programmet samt dess omfattning i tid över ett helt år. De extra ekonomiska medel som har tillskjutits av Räddningstjänsten Syd för att kunna göra denna utvärdering, samt den kommande etableringen av en särskild lokal för RISK på Jägersrostationen tyder på en hög ambitionsnivå gällande programmets vidareutveckling.

Den typ av socialt arbete som bedrivs genom RISK är komplicerat att utvärdera effektmässigt. Mötena mellan ungdomarna och mentorerna består av dynamiska aspekter som oftast inte kan fångas i enkla tal eller parametrar. Nya kunskaper och perspektiv kan skapas genom planerade och strukturerade aktiviteter, men också genom ett i stunden uppkommit samspel mellan programmets aktörer. Ett exempel är den tidigare diskuterade händelsen när ungdomarna ifrågasatte räddningstjänstens arbete vid en uppmärksam insats varpå insatsen förklarades av mentorerna. Den här typen av diskussioner som öppnar upp för lärande både hos ungdomarna och mentorerna förekommer hela tiden under RISK-dagarna, men är något som måste upplevas i det sociala sammanhang som RISK skapar.

Önskade effekter av socialt eller preventivt arbete är också svåra att planera på ett förutbestämt sätt. Mentorernas frekventa konstaterande att ungdomarna bara är med dem en dag i veckan kan sättas i relation till resultat och effekter. Möjligen måste effekterna från RISK ses i ett livsperspektiv, genom att omedelbara effekter sätts inom parentes, och att fokus läggs på villkor och möjligheter för ungdomarna att uppnå nya tolknings- och handlingsmöjligheter inom ramen för svåra livssituationer (Morén 2015: 56). Utifrån ett sådant synsätt är den förändring som RISK vill se hos ungdomarna inte direkt planeringsbar och ligger inte så nära i tid att tydliga effekter kan skönjas på kort sikt. Om RISK kan synliggöra alternativa livsmöjligheter för ungdomarna bör kanske effekterna sökas länge fram i tiden genom någon form av strukturerad uppföljning av de ungdomar som har deltagit i RISK.

Stefan Morén, socionom och professor i socialt arbete, använder begreppet mänskligt bistånd för att fånga det sociala arbetets innebörd och vad det består i (Morén 2015). Morén diskuterar två olika grundsyner när det kommer till förändring av utsatta livssituationer, vilka får konsekvenser för hur arbetet gestaltar sig. Han skiljer mellan två olika slags mänskligt bistånd. Typ 1 handlar om att en insats sätts in i klientens livssituation och att en specifik metod används för att lösa ett definierat problem. Här finns traditionellt ett starkare fokus på hjälparens premisser och val av insatser än på klientens egen problemdefiniering. Typ 2 innebär att en "förändringsmöjlighet växer fram och skapas i en levande relation mellan socialarbetare och biståndsbehövande" (Morén 2015: 51). Denna typ av hjälp omfattar ett erbjudande om förändring som kan ske i mötet mellan hjälpare och den som ska hjälpas. Här finns ett tydligt fokus på processer och på relationen mellan den som hjälper och den som blir hjälpt. Dessa två typer skiljer sig åt men är också komplementära och kan användas vid olika tillfällen beroende på situationen.

För ungdomarna kan att bli utvald till deltagande i RISK initialt ses mer som en insats besläktad med bistånd typ 1, men de relationsskapande ambitionerna i programmet gör att bistånd typ 2 kommer i starkt fokus genom deltagandet över tid. I mänskligt bistånd av typ 2 är relationsbyggande mer centralt, vilket tydliggörs i diskussionen om vilka effekter RISK kan ha för ungdomarna samt för mentorerna. Mentorerna har i intervjuerna haft svårt för att komma med konkreta förslag på hur effekterna av RISK kan mätas och har istället varit tydligare med att relationerna som skapas är av stor vikt. I relation till det ovan beskrivna perspektivet är arbetet med att definiera en tydlig målgrupp för den typ av preventionsprogram som RISK utgör komplicerat. Mentorerna har ofta diskuterat urvalet

och målgruppen under utvärderingens gång. Även programmets namn har diskuterats i relation till om det är utpekande och stigmatiserande. Under omgångens första dag klargjorde en av mentorerna för ungdomarna att även om programmet heter RISK så betyder inte det att "ni är några riskpersoner". Utöver detta har mentorerna och skolornas kontaktpersoner en något divergerande bild av vilka ungdomar som passar i RISK. Även här kommer de skilda målen i fokus, vill man nå de som kan komma att kasta sten mot räddningstjänsten eller vill man nå och hjälpa elever som har bristande motivation inför skolarbetet? Detta är en viktig fråga som samtliga involverade parter i RISK bör diskutera i det framtida utvecklingsarbetet.

De övergripande utmaningarna som programmet behöver arbeta med handlar om målsättningarna för RISK, att tydliggöra målgruppen, samverka med skolorna samt uppföljning av deltagande ungdomar, både de som har genomgått hela programmet och de som väljer att hoppa av.

Några av programmets framgångsfaktorer består i mentorernas socialpedagogiska kompetenser, engagemang och höga motivationsgrad, vilka bidrar till att skapa sociala band och förtroende mellan ungdomarna och räddningstjänstpersonal. Samverka med externa aktörer i samband med programmets aktiviteter bidrar till ett innehållsrikt program som förmedlar viktiga kunskaper till ungdomarna. RISK utgör också ett organisatoriskt lärande för Räddningstjänsten Syd, som får en nära och tydlig inblick i hur ungdomarnas livssituationer ser ut.

6.2.1 Sammanfattning av huvudsakliga rekommendationer

- RISK:s position som ett samverkansprogram inom Malmö stad aktualiserar behovet av att skapa en tydligare samsyn kring programmets övergripande målsättningar och målgrupp. Denna diskussion bör ske dels internt men också i dialog med representanter för skolorna. Utöka kommunikation och samverka med skolornas kontaktpersoner. Bjud in skolpersonal att delta under en RISK-dag.
- Informera och intervjua potentiella kandidater till RISK innan programstart och utvärdera hur det fungerade. Ta in ett något mindre antal ungdomar per omgång, vilket möjliggör ett ännu tydligare fokus på programmets kvalitet för ungdomarna och mentorerna. Fortsätt med den

relationsskapande ambitionen eftersom denna är grundläggande för en potentiell förändring av ungdomarnas normer och attityder till räddningstjänsten.

- Inventera vad mentorerna upplever att de behöver för stöd och vidareutbildning i metoder för hur man arbetar socialpedagogiskt med ungdomar. Mentorsmötena bör vara obligatoriska i den mån det är praktiskt möjligt eftersom de utgör en viktig arena för lärande inom personalgruppen.
- Diskutera om ungdomarnas närvaro i skolan skall vara ett centralt mål eller om den skall ses som en potentiellt positiv effekt av deltagandet i RISK. Om närvaron skall vara ett centralt mål kan skolorna ges i uppdrag att mäta och rapportera närvaron i någon form till mentorerna.
- Samverkan med externa aktörer bör diskuteras i relation till de övergripande målsättningarna och målgruppen för RISK. Förslagen på framtida fokusområden kan användas som ett underlag för denna diskussion.
- Arbeta aktivt med genusperspektiv i rekrytering av deltagare och inom programmets aktiviteter.

Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011) 'Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen', i Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*, pp.10-17, Stockholm: Liber.
- Albin, K. & Åkesson, T. (2010) *Räddningstjänsten Syd i Samarbete med Kidsen. En studie av en interorganisatorisk projektsamverkan*, Examensarbete i socialt arbete, Malmö: Malmö högskola.
- Andersson, O. (2009) *Hållplats 8. En social intervention för unga kriminella i stadsdelen Rosengård, Malmö stad*, FoU Rapport 2009:2, Malmö: Fakulteten för hälsa och samhälle.
- Aspers, P. (2011) *Etnografiska metoder. Att förstå och förklara samtiden*, andra upplagan, Malmö: Liber.
- Blom, B. & Morén, S. (2007) *Insatser och resultat i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.
- Brå (2018) *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2018*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Cacciatore, J., Carlson, B., Michaelis, E., Klimek, B. & Steffan, S. (2011) 'Crisis Intervention by Social Workers in Fire Departments: An Innovative Role for Social Workers', *Social Work*, vol. 56, No. 1, pp. 81-88.
- CODEX (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- de Anda, D. (2001) 'A Qualitative Evaluation of a Mentor Program for At-Risk Youth: The Participants' Perspective', *Child and Adolescent Social Work Journal*, vol. 18(2), pp. 97-117.
- Ellström, P-E. (2009) 'Användning och nytta av utvärderingar: ett lärandeperspektiv', i Svensson, L., Brulin, G., Jansson, S. & Sjöberg, K. (red.) *Lärande utvärdering genom följeforskning*, Lund: Studentlitteratur.
- Emerson, R.M. & Messinger, S.L. (1977) 'The Micro-Politics of Trouble', *Social Problems*, vol. 25(2), pp. 121-134.
- Eriksson-Zetterqvist, U. & Ahrne, G. (2011) 'Intervjuer' i Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö: Liber.

- Hallin, PO., Jashari, A., Listerborn, C. & Popoola, M. (2010) *Det är inte stenarna som gör ont. Berättelser från Herrgården, Rosengård – om konflikter och erkännande*, Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS) 5, Malmö: Institutionen för urbana studier.
- Hammarlöf, A. (2016) 'Kontaktskapande brandmän minskade attacker mot brandbilar', *Sveriges Radio Stockholm*, 2016-02-08.
- Hanbert, A., Lundberg, L. & Rönmark, L. (2011) *Som att lägga ett pussel. Uppföljning tio år efter Backabranden*, Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Herz, M. (2016) *Relationer, mötesplatser och projektlogikens utmaningar. Aktuella arvsfondsprojekt i Göteborg*, Stockholm: Arvsfonden.
- Josefsson, B. (2007) *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*, Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Johansson, H. & Johansson, I-M. (2012) 'De oregerliga unga männen', i Johansson, H. & Bäck-Wiklund, M. (Red.) *Att fostra familjen – en grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*, pp. 22-44, Malmö: Liber.
- Johansson, T. & Herz, M. (2016) 'Mötets många ansikten – när professionella möter klienter', i Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M. (Red.) *Socialt arbete. En grundbok*, pp. 271-289, Stockholm: Natur & Kultur.
- Järvinen, M. (2017) 'Ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system' i Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*, andra omarbetade utgåvan, Stockholm: Natur & Kultur.
- Kairos Future (2016) *Framtidsstudie år 2030 – med fokus på kommunal räddningstjänstorganisation*, Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- Lalander, P. (2013) *Inga hopplösa fall. Om livsstilshuset, ett boende och en verksamhet för unga med "gängerfarenhet"*, Stockholm: Arvsfonden.
- Malmö stad (2018) 'Brotts- och drogförebyggande insatser' <https://malmo.se/Social---familjefragor/Familj-barn-och-ungdom/Insatser-for-barn-och-unga/Brotts--och-drogforebyggande-insatser.html>

- Molander, K. & Olsson, E. (2016) 'Brandmännen övar tillsammans med ungdomar i Malmö', *Fria Tidningen*, 2016-03-18.
- Morén, S. (2015) *Undran inför socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, A. (2016a) 'Så minskade de våldet mot blåljuspersonalen', *Vårdfokus*, 2016-02-08.
- Olsson, E. (2016b) 'Stockholm inspireras av Malmö – vill se samarbete med kidsen', *Stockholms Fria*, 2016-02-19.
- Pérez, E. & Herz, M. (2014) *Trygga rum, nya möten och sociala entreprenörer. Arvsfondens projekt i Malmö*, Stockholm: Arvsfonden.
- Rebas, K. (2016) 'Skydda blåljusen', *Kristianstadsbladet*, 2016-04-01.
- Räddningstjänsten Syd (2017) *Konceptbeskrivning av RISK, Räddningstjänsten I Samarbete med Kidsen*, internt styrdokument.
- Räddningstjänsten Syd (2018) 'RISK' <https://www.rsyd.se/goda-rad-i-skolan/risk/>
- Sahlin, I. (1999) 'Preventionens innebörd och tillämpningar', *Nordisk Alkohol- och Narkotikatidskrift*, vol. 16, pp. 231-249.
- Sandberg, H. (2016) 'Rosengårdsungdomar bjöds in av brandmän – hoten försvann', *DN*, 2016-02-25.
- Silva, R. (2014) *Människan bakom Uniformen - en kriminologisk analys av ett lokalt förtroendeskapande arbete*, Masteruppsats i kriminologi, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Skånska Dagbladet (2010) 'Brandmän hjälper 'kids' på rätt spår', *Skånska Dagbladet*, 2010-05-11.
- Socialstyrelsen (2012) *Teckenekonomi för barn och unga på hem för vård eller boende – En systematisk översikt samt juridiska aspekter på utförande*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Swedin, D. (2016) 'Annie Lööf har tänkt rätt om bilbrännarna', *Aftonbladet*, 2016-08-23.
- Sveriges Radio Malmö (2009) 'Projekt ska minska våld mot brandmän', *Sveriges Radio Malmö*, 2009-03-09.

te Riele, K. (2006) 'Youth 'at risk': further marginalizing the marginalized?', *Journal of Education Policy*, vol. 21(2), pp. 129-145.

Vangpreecha, P. (2016) 'Hoten försvann när tonåringar fick hänga med brandmän', *Sveriges Radio Malmö*, 2016-02-25.

Wickberg, J. (2015) 'Brandmän med rasthäng som en del av arbetet', *ETC Malmö*, 2015-03-21.

Öhlund, T. (2016) *Sociala innovationer och institutionella traditioner. En utvärdering av 36 arvsfondsprojekt inriktade mot unga och kriminalitet under åren 1995–2013*, Stockholm: Arvsfonden.